

Shiurim will be in the Friedman Bais Medrash (Plan)

בענין קנין ערב שבת לחל בשבת

HaRav Tzvi Berkowitz

מראה מקומות :

- 3 -- שו"ת רע"א מהדורא קמא סי' קנ"ט – ד"ה על ספיקתו, וד"ה לכאורה נ"ל
- 6 -- שלחן ערוך או"ח סי' רמ"ד סעיף ו' – מגן אברהם סי"ק י"ח, נראה דדמי למי...
- 9 -- סי' תוספות שבת שם - סי"ק י"ז, מיהו מה שמדמה דין זה...
- 7 -- מחצית השקל שם – סוף סי"ק י"ח, ולעני"ד אפשר דלא דמי...
- 11 -- מחנה אפרים הל' זכיה ומתנה סי' ט"ז – ד"ה תשובה, וד"ה איברא
- 13 -- שו"ת מהרשי"ג כרך ב' חלק או"ח סי' קי"ז – ד"ה על דבר שאלתך, וד"ה וחוו"ד לחלק
- 16 -- קצות החשן סי' קכ"ג – סי"ק א' ד"ה והנה מכאן לנו ראייה

בענין אתר אינטרנט פתוח בשבת :

לענין איסור לפני עור ושאר איסורים

HaRav Yissocher Frand

מראה מקומות :

- 18 -- עבודה זרה ו. ו. – ו. : - והתניא אמר ר' נתן
- 19 -- תוס' שם ו. : - ד"ה מנין שלא
- 20 -- מנחת חינוך מצוה רל"ב – אות ד'
- 22 -- שבת ג. – תוס' ד"ה בבא דרישא
- 23 -- שלחן ערוך או"ח סי' קס"ג – פרי מגדים אשל אברהם סי"ק ב'
- 25 -- שלחן ערוך יו"ד סי' קנ"א - ש"ך סי"ק ו'
- 27 -- שו"ת חלקת יעקב או"ח סי' ס"ז - לשון השאלה ואות ו'

סימן קנט

לכבוד אחי חביבי הרב רבי בונם נ"י הגאב"ד דק"ק מאמרסדארף

רש"י גיטין (דף כ"ה ע"ב ד"ה ולכי מיית) דדבר שבידו לעשות כגון הרי את מקודשת לי ע"מ שאתן לך ר' זוזי, בזה בודאי הוי תנאי מעליא, ועיין בהר"ן גיטין (י"ג ע"א ד"ה ואיכא) הביא בשם הרמב"ן דבמקדש ע"מ שלא ימחה אבא מהני דבכה"ג דאינו מחוסר מעשה לא תליא בכרירה, א"כ לא הוי מצי לקדש האחרת ע"מ שתמות חברתך, דתנאי כזה שאינו בידו וגם מחוסר מעשה לא מהני לר"י דסבירא ליה דאין ברירה ח"ק, רק בגוונא דהש"ס דמגרש לה ע"מ שלא תמות דלא מחוסר מעשה, וכן בוז שמגרשה ע"מ שאכנס דבידו, זה מהני, וחזר והקשה דכל הטורח למה, לקדשה לאחרת ויאמר הרי את מקודשת לי לאחר שתמות חברתך דבאותו רגע שמתה חלו הקדושים השניים, דבכה"ג לא תליא בכרירה, כיון דאינו חל רק אחר הכרירה כמבואר בב"ק בסוגיא דצנועים (דף ס"ט ע"א), ואף דבעינן כניסה, היינו רק חופה ולא ביאה, דהא מדקאמר אף אשה אחרת מתקינין משמע דבאותו שעה דמפרישין אותו מביתו מתקינין לו אשה אחרת, ממילא א"א כניסה בביאה, וגם רש"י בפ"ב דסוכה כתב דמתקינין לו בערב יום הכפורים, ע"כ תורף דברי השאגת אריה.

ולזה ה"י נראה ליישב קושייתו העצומה ולפשוט ספיקת אחי ש"י, דלא מצי לקדשה שיחולו הקדושים אחר שתמות חברתה, כיון דהקדושים נגמרים ביום הכפורים הוי שבות אף דאין שבות במקדש, מ"מ היכי דאפשר בענין אחר עדיף כמ"ש הכ"מ (פ"ה מהלכות בית הבחירה הי"ב).

ומעתה ה"י הכרח דבדין הא' יש בו משום שבות וכדין הב' אין בו שבות, דאל"כ עדיין הקושיא במקומה עומדת, כיון דעתה בהיא מייתה וקדים ועייל בכה"כ עובר על השבות ע"י קיום התנאי, ממילא לקדשה להאחרת שיחול התנאי באם תמות חברתה ויהיה שבות דאין מקדשין, דמה לי שבות דגירושין או דקדושין, אע"כ דבדרך תנאי כיון דחלה למפרע אין בו שבות ח"ק.

אמנם לענ"ד דברי השאגת אריה תמוהים בתירוצו על קושיא ראשונה, דהא עדיין קשה לקדש להאחרת

מכתב אחי רומעכ"ת הגיעני לנכון היום, ולעוצם טרדותי וחולשת כחי בעו"ה א"א להשיב על כל דבריו, ולמלאות רצונו במקצת אשיב על חד מנהון בקיצור, והוא. **על** ספיקתו בביטול הגט קודם שנתקיים התנאי אם אסור משום שבות, וכן במה דקיי"ל (ביצה דף ל"ז ע"א ורמב"ם פכ"ג מהל' שבת הי"ב) אין קונין בשבת, אם מכר לו חפץ בע"ש במשיכה או בכסף, ואמר תקנה לך למחר, דבשבת נגמר הקנין, וכן מכר לו בע"ש במעכשיו בתנאי שיעשה כך וכך, אם מותר לקיים התנאי במעשה בשבת, שע"י נתקיים הקנין למפרע ^{בשבת} בע"ש, ד"ל דבשניהם מותר, דבראשון אינו עושה מעשה בשבת אלא דמעצמו נגמר דשרי, וכן בשני אף דעושה מעשה מ"מ הוי רק קיום התנאי, אבל המכר נגמר למפרע בשבת, או דבשניהם אסור, בא' משום גמר הקנין בשבת, ובשני משום דמעשה קיום התנאי גורם לגמור הקנין או בא' מותר ובב' אסור, או בהיפוך, ע"כ תוכן דבריו ח"ק.

לכאורה נ"ל להוכיח מ"ש התה"ד (ס"י רס"ט) בהא דאין פודין בשבת, ולא אמרינן יתן לכהן המעות מע"ש, דאין יעשה עם הברכות (והובא במגן אברהם ס"י של"ט ס"ק ח') והרי הפדיון א"א לחול כ"א בשבת, ואעפ"כ לולי הברכות והסעודה היה מותר לפדות ע"י נתינת מעות לכהן בע"ש, שיחול הפדיון בשבת, הרי מבואר דדין א' הנ"ל שרי, ואך מ"מ צריך ראייה גדולה לזה מהש"ס ח"ק.

והנה ביומא (דף י"ג ע"ב) מסקינן, אלא דמגרש להו לתרווייהו, לחדא אמר הרי את מגורשת אם לא תמות חברתך, ולחדא אמר לה הרי את מגורשת ע"מ שאכנס לכה"כ, ולכאורה קשה, דלמה לו למיעבד כולי האי לקדש ולגרש, לקדש האחרת בתנאי אם תמות חברתך, ולאשתו יגרש בתנאי ע"מ שאכנס, ואי מייתא עייל לכה"כ, ומשוי ל"י לגיטא למפרע והאחרת נתקדשה ואי לא מייתה לא עייל לכה"כ ולא נתגרשה והאחרת לא נתקדשה, וראיתי שהקשה כן בתשו' שאגת אריה (ס"י צ"ג), ותירץ במה דמצינו פלוגתא דתנאי בעירובין (דף ל"ו ע"ב) דאיו ס"ל אליבא דר"י אין ברירה, ועיין

תקא. והטעם לאסור קנין שיחול בשבת בשו"ת אבני נזר (אור"ח ס"י נא) כתב, שאף שבכל מלאכות מותר לפעול מבעוד יום שתיעשה המלאכה בשבת, חילוק גדול יש. שבכל המלאכות נעשות נעשית מאליהם בשבת ואין צריך עוד אל האדם, שאפילו מת האדם טרם נעשה המלאכה, תיעשה המלאכה. אבל קנין נעשה מחמת האדם, שאם מת או מכר לאחר, קנין הראשון בטל. וכיון שהקנין נעשה מכח האדם בשבת, יש לומר דחשוב עושה הקנין בשבת. ואף שלא עשה בשבת, יש לומר כמו מימר חשיב מעשה הואיל בדיבורו אתעביד מעשה חשיב עושה מעשה, הכא נמי הואיל מחמתו נעשה מעשה הקנין חשיב עושה מעשה. תקב. בשו"ת מהרש"ם (ח"ב ס"י קנו) ובאור שמח (שבת פכ"ג הי"ב) כתבו, שהוא ירושלמי מפורש (בשבת פ"ח ה"א) שמותר להפריש מערב שבת שיחול בשבת. ובשו"ת אבני נזר (אור"ח ס"י נא אות א) כתב לשואל, שהביא ראייה מהגמ' (עירובין לו.) היום תהא קודש שמשמע שמותר להפריש מערב שבת שיחול בשבת, שראיה זו כבר נאמרה בשוקי בראי. תקב. בחזו"א (דמאי ס"י טו סק"ה) העיר, שאין זו ברירה, שאין דברי הרמב"ן אלא בתנאי של ריצוי אבל בשאר תנאי המחוסר מעשה אינו ברירה, שהרי מגרש אם מתני מחול זה לא חשוב ברירה אף שמחוסר מעשה, וכן לפי התוס' לא חשוב ברירה כיון שעתידי להתברר. תקב. אך הרבה אחרונים חולקים על רבינו ומוכיחים, שאין איסור במה שחל הקנין בשבת. והם: שו"ת מהר"ם שיק (אור"ח ס"י קלא), תורת חסד (ס"י יג-יד), שו"ת מהרש"ם (ח"ב ס"י קנו) ואור שמח (שבת פכ"ג הי"ב). אך בשו"ת כתב סופר (אור"ח ס"י מו) האריך בזה לאסור לקנות בע"ש על מנת שיחול הקנין בשבת, אם לא שהוא במקום מצוה ע"ש.

ל' דלא קנה בעומדת באגם, כיון דאין ראוי לקנין משיכה, ואך קושיית השאגת אריה הראשונה, בדרך ע"מ, כיון דחל למפרע מהני.

באופן דזה מוכח לכאורה דקיום התנאי הוי שבות, מדלא מקדשה לאחרת על מנת שאכנס, אבל בדין האי שיחול המקח בשבת אין הכרע.

אמנם כל עיקר דברי השאגת אריה בנויים על יסוד דכניסה היינו אפילו בלא ביאה, ודייק מלשון אשה אחרת מתקנינים, היינו משעת הפרשה, ולענ"ד אין הכרע כ"כ, ונהרמ"א בשו"ת (סי' קכ"ה) כתב דהיא ביאה דהרי קיי"ל תבעוה להנשא צריכה ז' נקיים, דשמא מחמת חימוד ראתה, ועיין ראב"ד בהשגותיו (פי"א מהל' א"ב ה"ט), דאסור לעשות החופה קודם שתטהר, כיון דלא חזיא לביאה.

והנה בסוגיא דיומא (דף י"ח ע"ב) רב כי איקלע לדרשך כו' מאן הוי ליומא וכו', והאמר רבא תבעוה להנשא, והקשה הגאון רבי יהונתן בספרו כו"פ (סי' קצ"ב ס"א) דלמא בימי רב עדיין לא נתפשט חומרא דר"ז, דעל טפה כחדל צריכה ליישב ז' נקיים, א"כ משכחת ביום ז' לנדתה דאף אם מחמת חימוד ראתה היום יכולה לטבול בערב, ובסדרי טהרה (סי' קצ"ב) תירץ, דמ"מ תקנת רבי היתה תקנה קדומה דעל כל ראייה צריכה לישוב ששה והוא עיי"ש, לפ"ז א"א לומר דמתקנינים לו אשה אחרת משעה שמפרישים אותו מביתו, דהא מסקינן ביומא (דף ו' ע"א) דבועל נדה טבילתן ביום, א"כ לא מפרישינן ליה רק שבעת ימים ממש, ולא שעה אחת קודם שקיעת החמה, ואף שבעה ימים ממש א"צ, רק שעה קודם שקיעת החמה ועוד ששה ימים, ויכול לטבול ערב יום הכפורים ביום, ואם מפרישים לו אשה באותו שעה, והיא צריכה להמתין עכ"פ עוד ששה ימים מחשש דראתה מחמת חימוד וכלו הששה ימים בתחילת ליל יום הכפורים, א"כ א"א להיות החופה קודם שתטהר, אע"כ דזה אינו דקדוק, דאפשר דמתקנינן לו אשה אחרת מקודם, אם כן יש לומר דהיה באמת ביאה דוקא, וליתא כלל לקושיית השאגת אריה, דיכנס אחרת בתנאי, דיהי' הביאה למפרע ביאת זנות, ונסתר כל הבנין הנזכר לעיל.

בתנאי ע"מ שאכנס לבה"כ, ולאשתו הראשונה לגרשה ע"מ שאכנס לבה"כ, ואם מיייתה היא עייל לבה"כ ומגורשת למפרע, והאחרת מקודשת למפרע, ואי לא מיייתה היא לא מגרשה והאחרת לא מקדשה, והוא לכאורה השגה גדולה. **ונלענ"ד** בהקדם דברי התוס' עירובין (דף ל"ה ע"א ד"ה בעי סכינא וכו') ואינו נראה דהרי וכו', והרע"ב כתב דכיון דהוי ב' שבותים חמור וגזרו בין השמשות, ולכאורה תמוה מסוגיא דעירובין (דף ל"ב ע"ב) נתנו במגדול וכו' דנתכוון לשבות למטה מ"י, והרי התם ג"כ ב' שבותים, ההוצאה מכרמלית לרה"ר ואין עולין באילן, ומצאתי אח"כ דהקשה כן באבן העזר, ותירץ דהתם אין ב' שבותים באים כאחד, דכשעוקרו מאילן עדיין לא עשה הנחה ברה"ר, וכשמניחו כבר עקרו מאילן ואינו משתמש באילן, מה שאין כן באבד המפתח דברגע אחת כשותר המגדול עובר ב' שבותים, סתירת אוהל וטלטול הסכין שלא לצורך תשמישו, ודפ"ח* תקי.

ומעתה י"ל דגם במקדש שני שבותים חמירי וגזרו במקדש, ובזה מיושב דלא הוי מצי לקדש ע"מ שאכנס, דא"כ במה דמקיים התנאי גורם הגירושין והקדושין בב"א ואסור אף במקדש, גם י"ל בפשוטו דמה דאפשר למעט בשבותים עדיף, דהשתא עובר רק שבות אחד, ואלו יעשה כנ"ל יעבור על ב' שבותים, קדושין וגירושין יק.

לפ"ז יהי' מוכח דקיום התנאי הוי שבות, א"כ הדרא קושיא הנ"ל לדוכתיה, דיקדש האחרת שיחולו הקדושין לאחר שתמות חברתה, ומה שכתבנו דכיון דחלים ביום הכפורים הוי שבות, זה אינו מספיק למה דהוכחנו עתה, דגם קיום התנאי הוי שבות, ועדיין עובר על שבות א' וא"כ בממה נפשך יקשה, אם קיום התנאי מקרי שבות יקדש האחרת לכשתמות חברתה, ואי לא הוי שבות יקשה דיקדש האחר' ע"מ שאכנס לבה"כ.

ובזה נראה לענ"ד לשיטת הרמב"ם דחופה דלא חזיא לביאה לא הוי חופה, א"כ א"א לכנסה בערב יום הכפורים דהא בשעה שחלה ליתא לחופה, כיון דביום הכפורים לא חזיא, והוי כאומר משוך פרה ותקנה לאחר

הוספת חדשות

* במחכ"ת עדיין אינו מיושב לפי מאי דקיי"ל בסי' ש"ח סעיף ג' ובסי' רס"ו דאחר שבידו המוקצה רשאי להוליכו לאיזה מקום שירצה ואינו צריך להשליך מידו תיכף עיי"ש, וא"כ בשעת חתיכת חבל כבר פרח ממנו איסור מוקצה והדבר שלא עיין בזה וצ"ע. מוהר"ש איגר ז"ל. והשיב ע"ז הרב הג' מהר"צ תאומים נ"י וז"ל, אה"צ לא ראה הכותב הלז דברי התוס' שבת בסי' ש"ח שהריגיש בזה וכתב לחלק דלהשתמש בדבר המוקצה אסור אף אם הי' כבר בידו דהוי כטלטול חדש ותיתי לי דקיימתי כן מסברא דנפשאי ע"כ:

תקו. וכ"כ ברע"ב (עירובין פ"ג מ"ג ד"ה ואבד) דאף לרבי דס"ל לא גזרו על שבות בין השמשות, בשני שבותים דהיינו שני איסורי דרבנן גזרו גם על שבות בין השמשות, עיי"ש. תקו. בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' מב ד"ה אולם) כתב, שאף שבתנאי שייך שיכנס לביהכ"נ ב' פעמים, א' לקיים הגירושין של הא', וב' לקיים הקידושין של הב' ובאין באים בב"א אמרינן אף בב' שבותים אין שבות במקדש כמו בבין השמשות לרבי. לכן הוסיף רבינו שמה שאפשר למעט בשבותים עדיף, דהשתא עובר רק שבות אחד, ואלו יעשה כנ"ל יעבור על ב' שבותים, וזה הי' פשיטא לי' גם מעיקרא, שלעבור ב' פעמים על ב' שבותים, בודאי גרע מלעבור רק שבות א', רק היכא שיעבור בעשי' אחת על הב' שבותים, הו"א דלא גרע מלעבור על שבות אחד, בזה הביא מהרע"ב דגם בבאים בב"א לא רק דגרע משבות א'. אלא לא אמרינו כלל בכה"ג. הא דאוי שבות בממדרש.

אמנם נראה לקיים יסוד זה דלא בעי ביאה, דהרי חזינן דבירושלמי (יומא פ"א) באמת ס"ל דלאחר שמתה כונס אחרת, והרי ביום הכפורים א"א בביאה, א"ו דלא בעי ביאה רק כניסה ואף דגם כניסה א"א מחמת דלא חזיא לביאה, י"ל כיון דמצינו בסוגיא פרק אע"פ דמבעי בחופה דלא חזיא לביאה י"ל דהירושלמי ס"ל דמקרי חופה, ובגמרא דילן כיון דמספקא בזה, משום הכי לא רצה לשנויי דאם תמות תכנס האחרת, כדי דלא לפשוט דחופה דלא חזיא לביאה הוי חופה א"כ יש להסביר אופן המחלוקת בין סוגיא דידן לסוגיא דהירושלמי, אבל לומר דפליגי אם בעי ביאה ממש מה"ת לן להמציא מחלוקת במה דלא מצינו, וכיון שכן הדרינן להוכחתנו הנ"ל.

דכיון דלא בעי ביאה ממש, יכול לכנוס השניי ע"מ שאכנס, אע"כ דגם זה הוי שבות, ויהיו ב' שבותים קדושין וגירושין כנ"ל.

ואי דא"כ יקשה דלכנוס, שיחול אחר שתמות האחרת צ"ל באמת כנ"ל, דא"א לחול החופה ביום הכפורים כיון דלא חזיא לביאה, ומ"מ שפיר מוכח דגם בדין הראשון, באומר ותקנה לך בשבת דהוי שבות, היינו מהירושלמי הנ"ל כיון דס"ל דלא בעי חופה דחזיא לביאה, איך אמר בירושלמי דהתירו שבות במקדש, הא אפשר בלא שבות דיקדש שיחול לכשתמות, אלא על כרחך דלא מרויחים בזה, דהוי ג"כ קונה קנין בשבת, וא"כ תרווייהו נפשוט, דבין בתנאי ובין באומר שיחול בשבת הוי שבות^{תקפ}.

ידידו ואוהבו אחיו עקיבא

סימן קם

לכבוד ידידי מחותני הרב רבי זנוויל נ"י אב"ד בק"ק וואלשטיין

מזכיר שם פדיון או שם מכר כמו ^{הוא} קודש דבין דרך פדיון בין דרך מקח מתחלל, עיין סוכה (דף מ' ע"ב), א"כ במכר פטר חמור הדמים דנתן הלוקח בעד הפטר חמור ליהוי פדיון, והפטר חמור עצמו ודמיו מותרין^{תקפ}.

וצ"ל דהרמב"ם מיירי היכי דליכא למיתי עלה מדין פדיון, כגון בפחות מדמי שווין, גם י"ל דבהקדש ג"כ מהני רק היכי דהלוקח ידע שהיא הקדש, ונתן זה בעד הקדש הוי ענין חילול, אבל בלא ידע לא, ואם כן יש לומר דמתני' בקידושין מיירי במכרן בשווין, ומדין פדיון הותר החמור ודמיו.

אולם עדיין לא יספיק למסקנא דמוקמינן למתני' בלאחר עריפה, ובוזה דאין לו פדיון יקשה הא דמיו אסורים^{תקפ}.

אשר ביקש רומעכ"ת לחתני הרב רבי וואלף שיף נ"י לשאול לי בשמו בלכתו הנה ישוב על גודל התמיה שבתשובות נודע ביהודה (מהרו"ק יו"ד סי' פ"ד) על הרמב"ם (פ"ב מהל' בכורים הי"ד) דמכר פטר חמור דמיו אסורים, הא מתני' מפורשת סוף פ"ב דקדושין (דף נ"ו ע"ב), מכרן וקידש בדמיהן מקודשת.

הנה עיינתי בתשובה הנ"ל וראיתי שהאריך בדחוקים ועם כל זה דבריו אינם מספיקים, דמ"מ הא משמע בקידושין דאם מתני' כר"י (בכורות דף ט' ע"ב) מיירי ג"כ במחיים ובוזה יקשה הא תופס את דמיו.

ולגודל התמיה נראה לענ"ד, דלכאורה קשה על פסקא דהרמב"ם הנ"ל הא קיי"ל דפודין פטר חמור בשה כ"ש ובכל מילי בשוויא, ולכאורה אין חילוק אם

הוספות חדשות

* דברי הגאון צ"ע דבהקדש שפיר מתחלל בין דרך פדיון בין דרך מכירה משום דמיירי דההקדש מוכר והוא נתן להקדש דמיו ובוזה נפקע קדושתו שיחול הקדושה על המעות אבל במוכר הפטר חמור לאיש ולוקח לעצמו הדמים במה יהיה נפקע האיסור ולא שרי רק במחללו שיחול הקדושה על מעות כדי שיתן לכהן ואף דגם המעות מותר בהנאה משום דהמעות הוי רק ממונו של כהן דמיד כשחיללו זכו בו הכהנים והוי רק כגזול מתנות כהונה וז"ב, מוהר"ב אשכנזי ז"ל:

תקו. וכבר מבואר כן בשו"ת מהר"י ברונא (סי' קכא סוף ד"ה וצ"ע במיימוני), דאסור ליתן מעות מע"ש ע"מ שלא יחול המקח אלא בשבת עכ"ל. ובשו"ת הר צבי (ארי"ח ח"א סי' קכו) כתב ליישב לדבריהם הגמ' (עירובין לו.) שיכול להפריש תרומה שיחול בשבת, וכן הירושלמי שהביאו האחרונים להוכיח שמותר לעשות קנין שיחול בשבת, אין זה סתירה לדברי מהר"י מברונא ורבינו. דגם במקנה מע"ש ע"מ שיחול הקנין בשבת איכא איסור שבות דמו"מ, אלא שאם כל הקנין מתחלה ועד סוף נעשה ונגמר בשבת, ככה"ג יש איסור שבות על המקנה ועל הקונה שניהם שקולים הם לעבור על שבות זה, מה שאין כן כשהקנין נעשה בע"ש ע"מ שיחול בשבת, יש לדון דאין איסור שבות אלא על הקונה ולא על המקנה, שלגבי המקנה הוא ככל מלאכה דאורייתא שמותר לעשותה מע"ש אע"פ שהמלאכה הולכת ונגמרת ביום השבת, שעיקר איסורו של המקנה הוא מעשה הקנין והמעשה נעשה בחול, אבל איסור שבות של הקונה הוא עצם הוכיח והקנין, ולכן אף כשהקנין נעשה בחול מכל מקום איסורו במקומו עומד, שהרי כל זכיתו וקניינו הוא בשבת. ולפ"ז חידש שגם האוסרים להקנות בע"ש ע"מ שיחול הקנין בשבת לא אמרו אלא משום דהקונה עבד איסורא בוכייתו ביום השבת, ונמצא דלא אסור אלא במו"מ ובמתנה ובקדושין, מה שאין כן בהקדש ובהפרשת תרו"מ, נהי דהושוו בשבות דמו"מ, ו"א אלא במקדש ובמפריש תרומה ביום השבת עצמו, אבל במקדש ובמפריש תרו"מ מע"ש שיחול בשבת דלא יצויר ככה"ג איסור שבות מצד הזוכה, אין כאן איסור כלל שמצד המקדש ל"ש איסור שבות שהוא עשה וגמר כל מעשה ההקדש שמצדו בע"ש וממילא הוא דחל בשבת. ואין קושיא כלל מסוגי הגמרא על דינם של מהר"י מברונא ורע"א, שהם לא דברו אלא כשיש מקנה וקונה ולא בהקדש ותרומה. תקפ. בקובץ ביאורים (בכורות אות ב) כתב לקושיא הזאת כוון הראב"ד בתחילת דבריו בהשגה. תקפ. ועי' מש"כ ליישב בשו"ת עונג יו"ט (סי' קו).

ו יהודי הקונה מכס ומשכיר לו עכו"ם לקבל מכס בשבת מותר (טז) אם הוא בקיבולת דהיינו שאומר לו לכשתגבה מאה דינרים אתן לך כך וכך: הג"ה (יז) וכן יוכל להשכיר המכס לכל השבת לעכו"ם והעכו"ם יקח הריחוק של שבתות לעצמו ולא חיישין שיאמרו

04/08/2018 17:00

תוספת שבת

רמ"ה סס"א דכה"ג (יד) מקרי שכר שבת ואם כן צריך להתחיל כאן קצת מבע"י כדי שיהיה [ה] קצת בהבלעה, וכ"מ מדברי המ"א סק"יח ע"ש, מיהו אפשר דמשום (טו) פסידא שרי בכל גווני: כתב מהרש"ל בתשובה, יהודי ששכר מלה, מותר לשכור לו פועלים בקיבולת שאם יעשו סך כך וכך יתן להם כך וכך ואז מותרים לעשות בשבת אף (טז) בכלים שלו דהוי מלאכת תלוש ואינו נקראת על שמו, ולא דמי לתנור שנקרא על שמו, ודווקא שאין קובע לו מלאכתו בשבת דלא דמי למכס דשרי בכל גווני דהתם איכא (יז) פסידא טפי ע"ש. והמג"א העתיק דבריו בקיצור (יח) ויש לטעות ולומר דדמי ממש למכס, גלל כן העתקתי דברים כהווייתן: (יז) וכן יוכל להשכיר המכס לכל השבתות כו'. *כתב מג"א דצ"ע ביאור דברי המג"א דבשלמא כששוכר את העכו"ם בקיבולת אז הוי כשכר שבת בהבלעה וכמ"ש בס"ק שלפני זה ואין איסור אלא משום מראית עין, לכך שפיר סמכינן על זה להתיר משום פסידא וכדי להציל מידם כדי שלא ישתקע המכס ביד העכו"ם כמ"ש המרדכי, ומטעם זה עדיפי ממרחץ דאיכא נמי פסידא, ואפ"ה אסור משום מראית עין, דשם לא שייך טעמא דכדי להציל מידם, אבל המשכיר לעכו"ם ריות של השבתות לחוד דהוי שכר שבת שלא בהבלעה וזה אסור בתנור ומרחץ אפילו במקום פסידא, (יט) ובזה לא שייך להתיר משום טעמא דלהציל

(טז) אם הוא בקיבולת. דאז שרי מדינא כמו בעורות לעבדן ברסי' רנ"ב (יא) וכאן עדיף טפי מטעם דבגביות המכס כל מה שיתרבה המכס יתרבה שכרו יותר וא"כ אדעתא דנפשיה קעביד. ואע"ג דאסור לקבוע מלאכתו בשבת, ועוד דהוי מילתא דפרהסיא דאסור אף בדבר תלוש כמש"ל, מ"מ התירו בזה משום פסידא דאדם בהול על ממונו ואי לא שרית ליה אתי לגבות בעצמו ויבא לידי איסורא דאורייתא דשמא יכתוב פיתקא כדרך המוכסים כ"כ הב"י, ולפ"ד במקום שאין דרך לכתוב אסור, *והט"ז כתב דגם בזה שרי כיון דאיכא למיחש שמא יעשה איסורא רבה מזה השגה על הט"ז שיקבל הוא בעצמו אף שאינו אלא איסור דרבנן, והביא ראייה לזה מפרק מי שהחשיך ע"ש עכ"ל. ומה שכתב בפשיטות דגם באיסור דרבנן שייך לומר כן אישתיטי ליה הא דאיתא בסי' של"ד ס"ב (יג) דשם פליגי בזה בעל התרומות והטור ע"ש. ומפרק מי שהחשיך אין ראי' כמבואר למעיין ואין צורך להאריך בזה, ועיין במשנה למלך פ"ו שהאריך לפלפל בזה בדברי הב"י, ובסי' ש"ז (ס"ק י"א) הקשיתי על המשנה למלך שם:

והמג"א כתב להתיר כאן בכל ענין מטעם דהוי (יג) כמציל מידם שלא ישתקע המכס ביד העכו"ם כמ"ש המרדכי להדיא, ולכאורה היה נראה לפי מ"ש רמ"א בסי'

ביאורים

ושכר שהגוי מקבל הוא צפני עצמו ונקנה מיד לצעליו, כדק"ל בסי' ת"ג (סי' ד') ומה מועיל אם מתעבד אח"כ המעות, (ולא זיין שהמ"ש כאן ס"ל דכה"ג מקרי הבלעה) וכן מבואר דכדבריו בשו"ת ערוגת הנוסח סי' מ"ב (אות ג') דלא מקרי הבלעה אלא תערובות, כיון שכבר נקנה לישראל, ולא דמי לשכר חודש ושכר שצוה. ולכאורה צ"ב שיטת התו"ש דס"ל דמקרי הבלעה. ובשו"ת מהר"ם צריסק"א (סו"ס פ') מתוך השגות המהר"ם שיק, וכתב דלפי האמת איסור שכר שבת הוא רק איסור קל, וכמ"ש ב"י סי' תקפ"ה (ועיין צמו"ש לעיל סי' רמ"ג ס"ק א'). וי"ל דלא גזרו רק אם אין מעורב בו ממון הישר, וכמו שמצינו אליבא דר"ש לענין חמץ שעבר עליו הפסח, דלא גזרינן רק צעירא ולא צתערובת. והע"ג דבכתובות (דף ס"ד) לענין מורדות, מוכח מהראשונים, דאפילו אם מעורב מעות של שבת עם של חול מקרי שכר שבת. אמנם לפי דברי האחרונים (עי' במחנה חיים ת"ג א"ח

הפסד מכיסו כמו מכס או עסק גדול, עיי' בסוף הסימן) אצל בסוף דבריו שכתב דדיעבד סומכין על ר"ת, וכיון דלשיטת ר"ת מותר אפי' לכתחילה א"כ בכל ענין שהוא דדיעבד ויש בו הפסד יש לסמוך עליו, ודומה למש"כ לקמן בסי' ש"ח בפמ"ג ס"ק י' דכשיש דעה המקיל סומכין עליו דדיעבד, וכ"כ שם במחנה"ש וביאר הטעם שהוא כמו כדאי ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, ולכן בכל ענין של הפסד, אף שהוא צלמח כמו לכתחילה סומכין על ר"ת דמקרי דדיעבד, וע"כ אין מקום לקושיות השו"ע הרב כיון דאיסורו משום מראית העין לא מהני הפסד להתיר.

[ה] במהר"ם שיק סי' צ"ו צלמח התשובה, כתב לענין המרחץ, דאפילו אם הגוי יעשה מע"ש או מוצ"ש ונותן הכל ביחד בהבלעה, נראה דכל כה"ג לא מקרי הבלעה, דכל שכר

ציונים

(יא) כעיי' כתב רעק"א בגליון, וע"ע בפמ"ג צא"א ריש סימן רמ"ג. (יב) צמרת חיים ס"ק ט"ו מתוך שיטת הט"ז דאינו דומה לסי' של"ד דשם מיירי בשבחים שזוים דהיינו אם יעבור היהודי על שבת אחד או ב' שבחים, אצל כהן מיירי או שבת לישראל או שבת דשבות ע"י עכו"ם צודאי זה לכוי"ע חמור גבי קל הוא, וע"ע בשעה"ש ס"ק ל"ב. (יג) השו"ע הרב בפע"י י"ב פי' דנקרא בשביל זה נורח מצוה. (יד) הא דדימיהו לסי' רמ"ה ס"א, דשם אינו אלא איסור דמיחזי כשכר שבת כמש"כ המג"א שם ס"ק ו' ולא ש"ש ממש, מ"מ שפיר כתב, דכאן דינו כארבע כמש"כ ברש"י ס"ק, דנחמיה חלקו לפי מה שגבה, א"כ יש מקום לדמותו לשם כמש"כ המג"א רמ"ה ס"ק ה' ודו"ק, וע"ע בשו"ת מהר"ם שיי"ק סי' צ"ו ד"ה ומכל מקום. (טו) כן מתיק לקמן בסו"ס ק"י. (טז) צ"ל שמיירי שלקחו הכלים לפני שבת, עיי' בתו"ש לקמן סי' רנ"ב סו"ס ק"י, ובשו"ע הרב בסימן זה נקרא ס"ק י'. (יז) לכאורה כוונתו דכאן אין שייך טעמא דלהציל מידם, דהוי עיקר טעם להחיר במכס כמש"כ ריש ס"ק י"ז (וע"ע בשו"ע הרב סעי' כ"א). (יח) גם השו"ע הרב הסכים לזה דכוונתו דהרש"ל להחיר רק בנעו"ש (ע"ש סעי' כ"א ונקו"א ס"ק ט"ו) אצל הפמ"ג צא"א י"ח כתב דהמג"א חולק על הרש"ל, ובכוונה קי"ר העתקתו, וע"ע בפמ"ג בשעה"ש ס"ק ל"ג. (יט) בזה מיושג קושיות הדגמ"ר בגליון ד"ה ואף.

לנורך ישראל הוא עושה דמקום פסידא כי האי גוונא לא חששו (צ"י) (יח) וישראל הממונה על מטבע של מלך דינו כדין הממונה על המכס, ואע"פ שמשמיעים קול בשבת בהכרח המטבע (הגהות מיימוני פ"י) וע"ל סי' רנ"ב (יט) ויזהר שלא ישב ישראל אלל העכו"ם בשבת כשעוסק במלאכתו במטבע או בקבלת המכס (מרדכי פ"ק שבת):

תוספת שבת

עכו"ם בקיבולת כו' צריך לומר דמיירי דווקא כשאין מוצא מי שירצה לשכור ממנו לשבתות לחוד וזה דוחק, לכן יותר נראה לומר כפשטיה דהיינו שמשכיר לו לשבתות לחוד ואפ"ה (כא) שרי משום פסידא לחוד, ולא דמי למרחץ ותנור דשאני מכס ומטבע שהוא על פי הרוב עסק גדול והפסד רב לכך התירו בזה מטעם דאדם בהול על ממונו לחוד, וכ"מ במרדכי שמתיר מטעם זה לחוד אלא שלרוחא דמילתא סיים וכתב וכ"ש שהוא להציל מידו ע"ש, וכ"כ הט"ז ועסי' רמ"ה מזה: (יח) וישראל הממונה על המטבע. כ"ה בהג"מ וסיים וכתב דמותר ליתן לו כסף לתקן המטבע אפילו בשבת, שאין כאן שמיעת קול שהוא של ישראל ואין לחוש כיון דעכו"ם עביד בשכרו עכ"ל. וצ"ל דהג"מ ס"ל דגם במכס לא שרי כה"ג כיון שהוא מילי דפרהסיא, או דס"ל דמטבע ל"ד למכס בזה ולכן לא התיר, אלא מטעם שאין כאן שמיעת קול שהוא של ישראל הוי שרי לדידיה, ומטעם זה השמיט רמ"א סוף דברי הג"מ,

*ולפ"ז לא יפה עשה המג"א שהביא השגה על המג"א סוף דברי הג"מ על דברי רמ"א (כז) דהוי כמזכה שטרא לבי תרי, ודוחק לומר דמג"א איירי באדם אחר שאינה ממונה על המטבע דבזה ליכא משום פסידא, דלכך לא שרי אלא מטעם שאין כאן שמיעת קול שהוא של ישראל, ולכך השמיט נמי הנך שני תיבות שכתב בהג"מ, ואפילו בשבת, כיון דמיירי בישראל אחר, דלאחר וודאי אסור לקבוע מלאכתו בשבת, אך דא"כ קשה מאי קמ"ל בזה דהא וודאי פשיטא דעורות לעבדן שרי כו' וה"ה כל כיוצא בזה, וגם למה תלה דין זה בהג"מ כיון דהוא לא איירי כלל מזה: (יט) ויזהר שלא ישב ישראל כו'. שלא

מידם דהא אפשר להשכיר לו מבע"י כדי שיהיה בהבלעה, אלא שעושה כן משום פסידא ולא עדיף ממרחץ דלא שרינן מהאי טעמא לחוד כיון דאיכא משום שכר שבת, כצ"ל עיקר תוכן קושית המג"א דבלא"ה דבריו מגומגמים מאוד ע"ש, ולכך מסיק וכתב דזה לא מקרי שכר שבת כלל דהרי הוא כאלו קנה ממנו המכס, וה"ל כאלו יודע שיביאו לו עכו"ם סחורה בשבת ומכרה לעכו"ם, שהעכו"ם יקבלה בשבת דזה פשיטא דשרי, וכן גבי מטבע מוכר לו הורמנא בעלמא מה שיש לו מהמלך עכ"ל המג"א:

* מיהו מה שמדמה דין זה לסחורה, לכאורה אין הנדון דומה לראיה דגבי מכס לא שייך מכירה דהוי דבר שלא בא לעולם דלא חל הקנין, וכמ"ש הט"ז בס' ת"ג (ס"ק ו') לענין מכירת המדה של חמץ מה שמגיע למחזיקי הרחיים דאין שייך בהן מכירה מטעם דהוי דבר שלא בא לעולם, והמג"א כתב שם (ס"ק י"ב) תקנתא לזה דהיינו שימכור הרחיים עצמו, וא"כ הכא גבי מכס לא שייך ביה מכירה, מיהו (כ) יש לומר דמהני באופן זה שיחייב עצמו וגופו להקנות לו את המכס, וכשמחייב עצמו מהני אפילו בדבר שלא בא לעולם כראיתא בח"מ סי' ס' (סעי' ו') ע"ש:

*מיהו קשה דלפ"ד מג"א הך קצת קושיא על התירוץ של מג"א, וישוב אחר מהא שמשכיר לו עכו"ם בקיבולת, דהתם איכא תרתי לאיסורא שקובע לו מלאכתו בשבת וגם הוי פרהסיא ואיכא משום מראית עין, אבל כשמשכיר לעכו"ם אין בזה אלא משום מראית עין לחוד וא"כ ה"ל לרמ"א למימר וכ"ש שיוכל להשכיר

קצת קושיא על התירוץ של מג"א, וישוב אחר

04-08/2018nxx

ביאורים

וכן השיג במנוה"ט בקה"מ ס"ק ט"ו, (ולפי פי' היד אפרים והפמ"ג א"ש כמובן). ונלענ"ד לתרץ, דווקא אלל קבלנות שייך לומר שמתחיל בער"ש כיון שהגוי מקבל שכרו לפי סכום המכס שגובה, אין נ"מ מתי שמתחיל, ולכן י"ל דהמתכר מיירי שהתחיל מצע"י, אע"ג דלא כתב כן, אבל לענין להשכיר המכס שמשכירו ליום, קשה לנמסר המחיר לשעה בער"ש או מוצ"ש, דפעמים קונים הרבה בתחילת היום, ופעמים בסופו, רק ליום יש מחיר קבוע כפי שהוא קונה מהמלך ולכן כנסת א"א לפרש צרמ"א, שכתב דמשכירו ליום השבת דמיירי שמתחיל מער"ש דמסתמא אין משכירים באופן זה אס לא שפירש בהדיא, ומשו"ה השיג המג"א על הרמ"א דאסור משום ש"ש.

סי' כ"א, וצמח"ש"ג סי' ס"ה) דיט לחלק מהא דמורדות לשכר מרחץ, דאלל מורדות קשור הוא ביום דווקא, משא"כ אלל מרחץ ומכס קשור עם הפעולה, דכה"ג קיל יותר איסור שכר שבת, ומותר עכ"פ כשאינו צעין אלל בתערובות, עכת"ד המהר"ם צריסק. וע"ע בספר ויקהל משה סי' י"ג ענף ט'.

אלא הא זל"ע קצת לשיטת התוס' דס"ל דקבלנות הוא בהבלעה, ע"י שמתחיל כבר בער"ש, הגם דלא נזכר זה במחבר מ"מ ז"ל כן, א"כ מה הקשה לו להמג"א על הרמ"א שהחיר להשכיר המכס לכל השבתות, אפשר גם הוא מיירי שמשכיר לו קצת מער"ש,

ציונים

(כ) עיי' בפמ"ג א"א י"ח, וצמח"ש"ג וצמח"ש ס"ק י"ב שכולם כתבו תירוצים לקושיא זו, וע"ע צנע"ל ד"ה דמקום פסידא מ"ש בסוגריים. (כא) כן הסכים המ"ב צנע"ל ד"ה דמקום פסידא, דעיקר טעמא להחיר הוא משום פסידא, ודייק כן גם בצר"א, והשו"ע הרב סעי' ט"ו העמיק דברי המג"א, וע"ע במנוה"ט ס"ק י' שהג"י צרמ"א כ"ש במקום, וכן הרי דס"ל בהמג"א. (כז) בפמ"ג צא"א י"ט השיג עליו, וצמח"ש ס"ק י"ח דמה דברי הפמ"ג וע"ש שמתרץ קושיית התוס'.

שאמרה בלבי היה להתקדש לו אעפ"כ אינה מקודשת וכו'. ולע"ד נראה דלא דמי דחילוק יש בין מתנה ע"מ שאין עליך נדרים או עלי למתנה ע"מ שאני כהן, דהאומר ע"מ שאין עליך נדרים דעתו הוא אם יקפיד בנדרים כיון דאיכא נדרים דקפיד ואיכא דלא קפיד והרי הוא תלוי עד שידע ויקפיד וכמ"ש התוס' בדף ע"ד, מה שאין כן באומר על מנת שאני כהן דליכא למימר הכי [אלא] כל שהקפידו השתא וממלא שקר נחבטלו הקדושין מיד. ולקצת הרשב"א איכא לאקשווי זה לכאורה דאפילו לפי מ"ש דבתנאי שהוא בשב ואל תעשה לא מהני מחילה משום דלא שייך לומר הריני כאלו התקבלתי מכל מקום בטול התנאי אמאי לא יועיל דהא אפילו לגבי גט דמחילה לא מהני משום דלעזרה מכיון בטול התנאי מיהא מועיל וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' גירושין. וכו' הרשב"א ג"כ במ' בפרק מי שאלו דאם חזר וא"ל ליהוי גיט' בלא שום תנאי מגורשת. ונראה דהתם הא דמהני הביטול היינו באומר לה ליהוי גיטא בלי שום תנאי דבלשון זה מתגרשת מהשתא מכאן ולהבא דהוי כאלו נטלתו ממנה וחזר וא"ל ליהוי גיטא וכן נראה מדברי הרשב"א שם. אבל מדברי הרא"ש בשם' כלל מ"ו נראה שהבין דברי הר"מ ז"ל כפשטן דמ"ש עד שיבטל התנאי היינו לומר שיבטל לתוך ואז"ל השתא ליהוי גיטא אלא כיון שביטל התנאי נתקיים הגט למפרע, וה"ט שיש חילוק בין אומר לה מחולין לך דלא מהני משום דלשון זה משמע שרוצה בתנאי אלא שמוחל לה ומחילי לא מהניא בגט כיון דלעזרה קא מכרין, אבל כשרוצה לבטל התנאי מעיקרא אפילו גבי גט מועיל דאחי דיבור ומבטל דיבור כמ"ש הרא"ש:

סימן טו

האומר הריני נותן לך על תנאי שתעשה לי דבר פ' אי הוי כאומר ע"מ ומעכשיו:

כאומר מעכשיו דמי, ולפוס פשטן של דברים נראה דמאי דמייתי משם אינו אלא למילף דכל האומר ע"מ דהוי כאומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי. וה"ה נמי בזה שא"ל הרי את מקודשת לי במנה ויהיב לה דינר דכמתן דאמר לה ע"מ שאתן לך מנה דמי וק"ל דכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי. אמנם ראיתי למהרדב"ו סי' י"א שתפס בפשיטות דהאומר ע"מ לאו כאומר מעכשיו וז"ל אבל קושטא דמלתא דע"מ לא הוי כע"מ וכו' יע"ש, גם הרב ב"י בח"מ סי' ר"ז סי"ד כתב ז"ל ולפ"ו האומר ע"מ אינו כאו' ע"מ יע"ש:

סימן טז

בזי שנתן מתנה לחברו וא"ל קנה לאחר לי יום ואחר לי יום חלה הנותן והרי הוא גוסס שאינו יכול לדבר אם זכה המקבל במתנה אם לאו:

תשובה בפרק יש נוחלין דף קכ"ו אמרו דלר"מ דאית ליה אדם מקנה דשלב"ל אינטריך יכיר לנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס דאפילו דאית ליה אדם מקנה דשלב"ל היינו איכא דמאי להקנותו כשיצאו לעולם והגוסס אינו יכול להקנות שאינו יכול לדבר ע"כ. א"כ מינה נשמע למקנה לאחר לי יום ובאותו יום הוא גוסס שאין יכול לדבר דלא חלה המתנה. וראיתי במידושי הרשב"א בפ' מי שאלו שהביא מהירושלמי דאם נתן לה את גיטתו ואמר לה לא יהא גט אלא למחר ולמחר אחרו קורדייקוס פלוגתא דר"י וכו' ומכאן נראה דחולה צריך בדיקה בשעת נתינת הגט, אבל מדברי רבותינו בעלי התוס' נראה שאינם מקפידים אלא בשעת כתיבת הגט ושלא כדברי הירושלמי עכ"ל. ולא ידעתי אמאי לא הוקשה לו מההיא דיש נוחלין שהבאתי דמוכח משם שכל שהוא גוסס בשעת חלות המתנה ה"ו לא זכה:

א"ב"רא דממקום אחר אין נראה כן דבפרק י"ג דף קל"ו ע"א אמרו האומר נכסי לך ואחרוך לפ' ונתנת במתנת ש"מ אמר אבי דלא קנה מ"ט מש"מ אינו קונה אלא לאחר מיתה וכבר קדמו אחרין, ופריך ומי אמר אבי הכי והאמר אבי מש"מ קונה עם גמר מיתה, ומשני הדר אבי מההיא מנ"ל מדתן ה"ו גיטין אם מתי ה"ו גיטין לאחר מיתה אינו גט ופירש רשב"ם ז"ל אלמא אין דעתו של ש"מ ליתן אלא לאחר מיתה לא עם גמר מיתה דאל"כ גט נמי ליהוי עם גמר מיתה ע"כ. מוכח משם דאי אמר לה קנה זה בגמר מיתתו ה"ו קנה ואע"ג דבאותה שעה לא מצי לאקנויי, וההיא דקאמר התם דלר"מ אינטריך יכיר לנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס דלא מצי מקני ליה והרי כיון דאית ליה לר"מ אדם מקנה דבר שלא בא לעולם א"כ הוי כאומר משוך פרה זו ולא תקנה אלא לאחר שלשים יום לדידן קנה לאחר שלשים יום ואפילו הוא גוסס שאינו יכול להקנות עכשיו וכל כך הוא לר"מ בדבר שלב"ל כמו לדידן בדבר שצ"ל לעולם. מ"מ כד דייקין זה לא דמי דהא דקאמר תלמודא דאפי' לר"מ דאית ליה אדם מקנה דבר שלב"ל לאו למימרי' דמהשתא יכול הקנין אלא כשיצא לעולם הוא דחל הקנין, ומשום הכי צמידי דלא מצי להקנותו באותה

תשובה לכאורה היה נראה להביא לדמות רא"י דהאומר ע"מ הוי כאומר מעכשיו מדאמר בפרק מי שאלו דף ע"ד אמתני' דהרי זה גיטין ע"מ שתפני לי ק"ק וזו רב הונא אמר והיא תתן, רב יהודה אמר לכשתתן, רב הונא אמר והיא תתן תנאה הוא מקיים תנאה ואזיל ע"כ. והשתא אם האומר ע"מ לאו כאומר מעכשיו דמי מאי קאמר והיא תתן תנאה הוא וכו' והלא כי נמי הוי תנאה כל האומר ע"מ לאו כאומר מעכשיו דמי, ואי משום דאיידי בעל מנת דקים ליה דהוי כאומר מעכשיו הכי הוה ליה לרב הונא למימר צהדיא והיא תתן משום דע"מ כמעכשיו דמי. וצפ"ק דקדושין נמי אמרו אמר ר' אלעזר האומר לאשה התקדשי לי במנה ויהיב לה דינר מקודשת ושלמים מ"ט כיון דאמר לה במנה ויהיב לה דינר כמתן דאמר לה ע"מ דמי ואמר רב הונא כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי ע"כ. והשתא איכא לאקשווי דאי באומר ע"מ דהוי כמעכשיו הוי משום דלישנא הכי קים ליה א"כ איכי מייתי משם ראייה לההיא דהתקדשי לי במנה וכו' שלא הזכיר שם המקדש מעכשיו ואי ס"ל לרב אלעזר דכיון דאמר לה במנה ויהיב לה דינר נעשה כמתן דאמר לה מעכשיו א"כ תו לא היה צריך לאתויי ראייה מרב הונא דהאומר ע"מ

שאחזו לחולה שנה לכבוד גט נריך לנדקו בין כפינה לנתינה נראה דכל שאין החולה עומד בדעתו לכוונה מדמיין ליה וא"כ זה שא"ל עם פטירתו יקנה הא איכא למיחש שמא בעת פטירתו אינו שפוי בדעתו ולא בר קנייה הוא, ולא דמי לאומר יקנה זה עם גמר פטירתו של המקנה דהיה אף על פי שבאותה שעה אינו יכול לזכות לאחרים אין בכך כלום שהרי כבר א"ל קודם שיקנה אותם, מה שאין כן לגבי קונה בעיני שבשעת חלות הקנייה יהיה לו יד לקנות (א"ה ע' במדרכי ר"פ מי שאחזו):

סימן יז

אם אמר אדם לחברו אני מקנה לך נכסים אלו וכל מה שאקנה מהם גופא מהיום ופירי לאחר מיתה ומכרן הנותן ולקח מהם נכסים אחרים אם חל קניינו באותם הנכסים, מי אמרין אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם או דילמא כיון דהקנה לו אותם נכסים מעיקרא שהיו צעין ונעשו של מקבל מתנה כי חוזר הנותן ולקח בהם נכסים אחרים נמצא שבמעומו של מקבל מתנה לקח מה שלקח ושליוותיה קא עבד, ואפילו כי לקח בתם הוא הכי דדעת המוכר לאקנוני לבעל המעות כל שאין השליח נתכוון לגחלם ולקנות לעצמו וכמש"ל, וכ"כ הרשב"א בח"ב סי' שס"ט וכן נראה מדברי הג"י בסוף פ"י שכתב בשם הר"עב"א ורבו שכל שנתן נכסיו מהיום ולאחר מיתה יש שם מטלטלין או חובות נריך למכרם ולקנות בדמיהם קרקע והוא אוכל פירות ע"כ. נראה מדבריו דלוקח בהם קרקע והרי הוא של מקבל מתנה והיינו טעמא כמ"ש. ברם דברי הרשב"א ו"ל בתשו' בח"ב סימן ל"ו נראה לכאורה דלא סבירא ליה הכי שכתב שם דאם נתן לחתנו חלק שיזכה בו כאחד מבניו והקנה לו נכסים גופא מהיום ולאחר מיתה שאם מכר מהם קרקעות ולקח באותם דמים אחרים [אין לו בהם כלום] לפי שאלו נכסים שלא היו בעולם, אבל החילוק מצדד דשאני נדון דהרשב"א דכיון דפי' לו במתנה שיטול כאחד מבניו הרי זה כמי שא"ל שהמתנה היא צמה שישאר אחריו וכל כה"ג הרשות ביד הנותן למכור גוף הקרקע ולאכול את הדמים וכיון שכן כי מכר קרקע לעצמו הוא דמכר. משא"כ בזה שנותן מתנה מהיום מטלטלין או מעות שלא נשאר לו צדק המתנה כלום כי אם בפירות כי לקח בהם קרקע נמצא שצדמי מקבל המתנה לקח ואדעתא דהכי הוא דזקן ושליוותיה דמקבל מתנה הוא דעבד דאדעתא דהכי יהיב המעות במתנה חו כדי ניקח בהם קרקע ולאכול את הפירות, וכ"כ באומר לחברו אני מקנה לך נכסים וכל מה שאקנה מהם מכיון שהקנה לו גוף הנכסים כי מכרן אותם נכסים ולקח באותם דמים נכסים אחרים הרי הם של מקבל מתנה מכיון שהמתנה עמו כן כי מכרם ולקח אחרים שליוותיה דמקבל מתנה קא עבד ובמעומו קנאם ואע"ג שלא פי', וע' בס' פרח מ"א ח"ב סימן א' ומהר"ט בח"א סי' קכ"ח:

סימן יח

הנותן מתנה לחברו לשלשים יום ונאבד בפשיעה אי חייב לשלומי אי לא. וראיתי לרשב"א ו"ל בפרק יש נוטלין דף קל"ז

שעה שיבא לעולם וכגון שהוא גוסס השתח נמי לא מצי מקנה לענין שיקנה כשיבא לעולם כיון דמעולם לא מצי להקנותו קנין גמור לא בתחלה ולא בסוף בשעה שגמר הקנין. אבל לדודן במשך פרה זו וקנה לאחר שלשים יום אע"ג דבסוף בשעת גמר הקנין לא מצי להקנותו מיהו בתחלה בידו היה להקנותו קנין גמור באותה שעה אם היה רוצה, וכה"ג מחלק תלמודא בפרק האומר דקאמר תיפשוט דבעי ר' אושעיא האומר לאשה טול שתי פרוטות ובאחת התקדשי לי עכשיו ובאחת התקדשי לי לאחר שאגרשיך תיפשוט מינה דלא הוו קדושין שהרי לאחר גירושין אין בידו לקדשה, ומשני דילמא כי היכי דתפיס קדושין השתח תפיס נמי לאחר זמן, ופירש רש"י ז"ל מיגו דאי צעי לקדשי השתח תפסי בה קידושין תפסי נמי לאחר זמן. ואע"ג דלכאורה נראה דלא נפשטה הבעיא ובדרך דילמא קאמר מ"מ כתב הרשב"א ו"ל דנהי דהכא לא נפשטה אבל ממקום אחר נפשטה מדאמרין בפרק ב' דנדריס הא לא דמי אלא לאומר לחברו שדה זו שאני מוכר לך לכשאקנה ממך תיקדוש דקדשה וטעמא משום דכיון דבידו להקדישה עכשיו, ואף על פי שלע"ד נראה דאין ראיותו של הרשב"א ו"ל מחזורת דשאני התם דבשעת חלות ההקדש הרי היא בידו ומצי להקדושי באותה שעה משא"כ באומר לאשה שאין בידו בשעת חלות הקדושין לקדשה. מ"מ חזקן דהרמב"ם ו"ל פסקא להיהא דר"י דהיה מקודשת ודאי. ועוד דהכא עדיפא מהיהא דר' אושעיא וכמו שחילק הר"ן ו"ל דהכא אותו קנין שמקנה לאחר זמן יכול להקנותו מעכשיו משא"כ באשה שאותם קדושין שניים אי אפשר שתחול מעכשיו מכיון שהוא מתפס בהם קידושין ראשונים אי אפשר לאותן קידושין שניים לחול עכשיו:

וראיתי בתשובות החדשות לרשב"א סי' שכ"ז שכתב שמי שאמר לחברו הריני מקנה לך אלק והוציט עם פטירתך קנה שכל שהוא קיים ואפילו גוסס יש לו זכיה לזכות ולזכות, והא דאמרין צ"י יש נוטלין דאנטריך קרא דיכיר לנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס דמשמע דבשעה שהוא גוסס אין לו יד לזכות ולא לזכות, הא ליתא דהגוסס זוכה ודאי ומהיהא גופא תשמעיה שאם לא כן אף כשהכירו לאחרים ונאמן לא יטול בהם שהרי אין הבכור נוטל בראי כבמוחזק, אלא דהתם ה"ק דכיון דבשעה שהכיר לא נפלו לו הנכסים עדיין אפילו ר"מ מודה שלא קנה דכי אמר ר"מ ה"מ נכסים שנפלו לו לאחר מכאן בשעה שיש לו כח לדבר וליתנם לאחרים אבל בגוסס אינו יכול לדבר ואין בו כח ליתן עכ"ל. ואיכא למידק בה טובא דהכי פסיק מילתא פסיקתא ואמר דהמקנה לה עם פטירתה דקנתה ולא חילק דהיינו דוקא כשהיה הקונה שפוי בדעתו בשעת פטירתו, אבל אם לא היה שפוי בדעתו ה"ו אין לו יד לקנות, דמה שאמרו הגוסס הרי הוא כמי לכל דבריו היינו דוקא כשהיה יכול לדבר באותה שעה כמ"ש התוספות אבל אם אינו יכול לדבר ואינו שפוי בדעתו לא, ועוד דכל האומר קנה עם פטירתו היינו רגע אחת קודם שיבא נשמתו ומסתמא באותה שעה אינו יכול לדבר ואינו בדעתו כדי לזכות, ולא דמי להיהא דאמרנו נכסים שנפלו לו כשהוא גוסס שיש לו זכיה ואע"פ שאיירי בגוסס שאינו יכול לדבר דהתם הוה ירושה דממילא ואף שוטה זוכה בה, ולפי מה שכתבו התוס' בפרק מי

בהקדש שכי' במקדש וכיון שכן שפיר יכול אדם לסמוך בזה על שבתו. וברו אפי' בכתמים אמרו נשים דכיון שהוא מדרבנן לא אמרו צד חכמים להחמיר אלא להקל אפי' שהוא כשין דשוליא. וכן אמרו הלכה כדברי המיקל בצדל. קו"ח כאן דמלינו גם בדברי חכמ"ל כמה קלות בדבטי' במא"ה ויכולין למכור אפי' לשמות צ"י שיקרא וכוונתו להו' ודאי ויכול אדם לסמוך בזה על סבתו שגיל להקל לפעמים. והנה האמת אגיד שלדעתי בנין ציבמדי"ר הישן אין בו כלל דין צבכ"ים שאין שם צבכ"ים עליו ולא נעשה אלא ללמוד בחוכו חורה ולכן שם צבמדי"ר עליו ואוכלין שם ושוחין שם ומעשין שם וזהו דמחפלין בו צימות החורף אינו רק במקרה כשהוא קר מאוד להחפלא צבכ"ים הולכין שמה במקרה להחפלא מפני הקור. אבל אין שם צבכ"ים עליו רק שם צבמדי"ר ולפי דעתי צבמדי"ר לא נאמרו דברים הללו שיהי' עליו שם קדושה לענין שיהי' אסור למכור ושאר דברים הנאמרים בדיני צבכ"ים. וכי"ח אמאי כרי מנינו צבמדי"ר עוד יותר גדול מצבכ"ים שהרי מצבכ"ים מותר לעשות צבמדי"ר אבל מצבמדי"ר אסור לעשות צבכ"ים כמבואר בא"ח סי' קנ"ג ע"י א' מ"מ גראה דהוא דוקא לענין זה אבל לענין שאר דברים שישן צבכ"ים אין צבמדי"ר ועם החליק הוא דברי דקדושת צבמדי"ר גדולה מקדושת צבכ"ים משום דמלוא ת"ת עדיפה ממלואת חפלה. אבל מלוא ת"ת הוא רק מלוא דיתיד. ללא מלואו שיהי' ת"ת צ"י עשרה ואפי' יחיד העוסק בחורב שכינה שריח עמו. משא"כ מלוא חפלה שהוא צבכ"ים צ"י דוקא שיהי' פ"שרה ופחות מעשרה אין אומרים לה קדושה ולא צרכו ולא קורין בחורה וכל הכן דברים דחשבי' במשנה במס' מגלה לכן כיון שהוא דוקא צבכ"ים הפחמיר צד חכמ"ל לענין כמה דברים שאינה נמכרת על קדושה קלה. וכן לענין המבואר בסי' קנ"ג דאין סותרין אותה רק באופן המבואר שם שכבר צדו אחרת. אבל צבמדי"ר י"ל דאין רק לענין חדר שתוקות קורין צד שלא מלינו כלל שיהי' אסור בכל הדברים צבכ"ים אסור. ואנו רואים דלובלין ושוחין שם ומעשין צד. אמת הדברים שראיתי בפרמ"ג בא"ח סי' קנ"ה סק"ה שכתב ודע שצבמדי"ר דינו לענין סתירה כמו צבכ"ים וכו' עיי"ש אבל לפענ"ד אין דבריו מוכרחים דשאני צבכ"ים דהוא רק לרבים ולא משכחה לה בפחות מעשרה. אבל צבמדי"ר דעיקרו על תורה אף שהוא מלוא גדולה מ"מ כיון דלא צ"י צד עשרה אין צד כל הכן דינים שישן צבכ"ים. וראוי לדבר שיהי' לא מלינו כלל איסור שיהי' אדם אסור לחזור סוכתו באין לו סוכה אחרת או שיהי' אדם אסור למכור שופר שלו מטעם פשיעה ועכ"ה י"ל כג"ל דאפי' שכן מלוא גמורות מדאורייתא מ"מ כיון שהם מלוא על כל יחיד ויחיד ולא נאמר דוקא צבכ"ים אלא החמירו בהם בכל הכן דברים שמחמירין צבכ"ים שהוא רק צבכ"ים וקדור דבי שותפי לא קרינא ולא חמיתא. אבל במלוא דלא צ"י צדו עשרה לא החמירו. וא"כ ה"כ צבמדי"ר דמלואת ת"ת אין חלוק בין יחיד לעשרה לית צ"י כל בני חומרות ושפיר רשאין לסתור לזורך :

אינו נכנס כ"כ לזד דמה לנו ולהם. והנה דמא"ה כתב כן לענין בנין צבכ"ים דהוא להוסיף עלה. וכפי הארואה שגם החת"ם לא כתב כן אלא מפני שהרב של אותו מקום חסר וראה להחזיק בדעתו למען השלום כידוע הדרך של גאוני' ולדיקום להחזיק תמיד בצדוהא הרב, אבל בזמנו י"ד גם להחתי"ם מותר אי מטעם זה אי מטעמים שכתב מעכ"ת. קולור הדבר דעתי נועד להוראת מעכ"ת לצדוף להחיר גם הסתירה לאחר שיהי' מתחל בנין צבמדי"ר החדש :

ב) ואשר שאל עוד בזה שיש לו חומשים מהורגמים צ"ח ויש עליהן ביאור בגופן שלהן והביאור הג"ל גראה מפורש שהוא מאפיקורס אם יש לשורפם :

לדעתי עדיף עפי' לגונם דהיינו לקבור בקרקע להשימם בא"ח חובה כמבואר ביו"ד סימן ר"פ דעל שריפה יש מ"מ חשש משום שריפת השמות הגדופסים בחומש וכמזומה לי שכ"כ צ"ח ד"ח שיש לו קבלה מהותנו בגאון רב"פ ז"ל וצפרע שלא נוכל להחליע שהוא אפיקורס אולי משגה הוא. וגם העכו"ם המדפיס מעשה קוף בעלמא עבד. ולכן דעתי רק לגונם :

ג) ואשר הקשה על הח"ה צ"ח פסח כלל קי"ח שכתב דמונעלאק לריך לבערו ואסור להשכותו. שהרי כיון שערבו צו מיני צבכ"ים ואינו ראוי לאכילה הרי כתב בעלמא לעיל דמותר להשכותו, לא ידעתי מה זה קוי שהרי אין אנו יודעים מה הוא, ואפשר דראוי לאכילה ע"י הדחק כמו דם ושקלים שמבואר ברש"י ע"ה"ת וצמשה סוף מכות שנפשו של אדם קלה בהם ומ"מ הוי ראוי לאכילה דמ"מ אינו נפסל לגמרי מאכילת אדם כמו כן אפשר הוא המונעלאק אף לאחר שערבו צו מיני צבכ"ים וכן מה שמוכרים גם כתי"ה מיני צבכ"ים צבכ"ים אפשר גם משום לא פלוג ואפשר שיש מינים שראויים לאכילה ע"י הדחק. ואני מורה וזה דבר שאני יודע שבדולחי נפסל מאכילת אדם שא"ל למכור אותו ואם נפסל קודם פסח די שיהי' אינו ראוי לאכילת אדם ואם נפסל בתוך הפסח צעין שיהי' נפסל מאכילת כלל [וכה דלפר חמ"ן אסור כמבואר ברש"י סי' חמ"ה אף דנפסל מאכילת כלל היינו רק לאלו אבל להשכותו מותר. ומ"מ צ"ע הא צבכ"ים הוא אסור וא"כ אסור למכור] ודענאטורירעטן שפירעטום י"ל דאסור אף להשכותו לחשוב ראוי לשתיה על ידי הדחק דכמה עולים שותין אותו וכמזומה שצ"ח נטע שורק לא כתב כן ולא נפתימי עמה לענין דבר, שאין הזמן גרמא. ואסיים בצרכה יחצרך בכל הצרכות כאות נפשו ונפש ידידו גיסו דו"ש וש"ח :

שבועות גרינפעלד

סימן קיז.

לכבוד תלמידי המופלג חר"ש כ"ה יעקב הכהן ענבעל ב"י בק"ק טאקאי יצ"א.

על דבר שאלתך בכלי הנקרא אטאמאט שנתחדש צפתים הללו שמניחין אותו בחוץ צרכ"ר ומשימין בחוכה ליקערליך וטשאקאלאד והוא נעשה על חופן זה שמי שמשליך בחוכה מטעם הנקצ' צעד ליקערליך או הטשאקאלאד יכול לפתוח חובה קטנה ויכול ליקח הסחורה צעד המטעם. וזמנה השאלה כיון שהיא עומדת בחוץ גם צ"ח ויבאו אנשים עכו"ם או ישראלים דלא מעלי ויקחו ליקערליך או הטשאקאלאד וישליכו שם המטעם גם צבכ"ים אין כאן להישראל צעל האטאמאט הג"ל איסור של מו"מ צבכ"ים עכ"ה"ש הלכה למעשה כי לאצ"ק ישנו ל"ה הג"ל :

וחו"ד לחלק בזה בין אם הכלי הג"ל עומדת צרכ"ר לגמרי או עומדת בחצר או בחנות של ישראל והוא על חופן זה, א) דאם הכלי עומדת צרכ"ר י"ל להחיר ומשום דאין כאן מקום ויסוד לאסור דכיון דמבואר צבכ"ים דף ח"י גבי פלוגתא דר"ש ור"ה דקו"ל כוונתו למותר לפרש מלוא מצ"י אף שר"ס צבכ"ים.

ועוד גראה דבך דינא דאין לסתור הישן עד שיצו החדש הוא דוקא שלא צבכ"ים אפי' במא"ה אבל ע"י הסכמתם ש"ד דכיון שיכולין למכור אפי' למשחי צ"י שוכרה. ה"כ"ד דיכולין לסתור וכן משמע מדברי השו"ת הר"ש כלל ה' המוצא צבכ"ים צבכ"י סי' קנ"ג. מה האמר סוף כל סוף האפי' צבכ"ים אין להם להסכים לסתור עד שיצו החדש. לדעתי זה אינו דכיון שהם רואים שהוא לעוצה הקהל שיסתרו מקודם הישן ואח"כ יצו החדש שיהי' יטולים ליקח מטעים ואבנים של הישן ליתן צבכ"ים אפי' רשאים להסכים וממילא כיון שמסכימים הם שצד ליתא איסורא צ"י כלל. וגם יפה כתב מעכ"ת שהרי יש להם מקום להחפלא וגם על ללמוד חורה רואים ליתא מקום קודם הסתירה. לכן גם אני מסכים עם מעכ"ת להחיר על אופנים שכתב מעכ"ת ב"י :

ומש"כ מעכ"ת עוד משום דברי החת"ם בחאו"ח סימן ל"ח להקפיד על מכירה לעכו"ם משום שמה יעשה צד בעכו"ם אחת השמים בזיון ויהי' חיב"ש. הנה לדעתי המעיון צבכ"ים יראה שהוא מיידי בלא הסכמת ז' עובי העיר במא"ה אבל צבכ"ים ש"י. וגם גוף הענין של חיב"ש מפני שהעכו"ם מקפידין

ג) וכל אופן אסור להישראל להניח בכלי כגיל בשבת או צייט
 חפלים אף שאינם מוקפים, מימ כיון שהישראל עושה פעולה
 בשבת שעי אוחו הפעולה יהי יכול העכרים ליקח החפץ להניח
 מרשות הישראל ולהבנימו לרשותו שייך צי אסור של מי שישאמרו
 שהישראל מנר לו חפץ בשבת כגיל:
 והנינו צד רבך בדריש ושי"ת.

שמעון גרינפעלד

סימן קיח.

שוכ"ט לכבוד ידידי הרה"ג וכו'
 בש"ת שמעון אלטמאן שליט"א אבדק"ק פקנררא יצ"א.

אחדשה"ט קבלתי מכתבו לשאל חו"ד צדכר איש כשר וירש
 ששכר שדות הרבה וצתוכם גם צהמות לחלב אותם
 ולמכור החלב בעיר גדולה. ורק מהות יוס ר' עד מוש"ק אינו
 שולח החלב רק עושה ממנו חמאה. והי עוב לו לשפוך החלב
 למאשין אחת וסוצבין בגלגל ונחלק החלב לשנים, ומברח אחת
 יולא חלב שמן יותר שראויב לעשות ממנה חמאה. ומברח שניה
 יולא החלב שאיב שמן כ"כ, ואם יעשה כן אזי ירויה בכל
 שבת איזה ק"ג חמאה. ועשה שאלתו אם מותר לו לעשות כן
 בשבת עכ"פ ע"י עכ"ס. והנה בצנתי מתוך כותלי מכתב מעכ"ט
 כי דעתו נועה להחיר משום שאין צדכר דאורייתא לאתר
 כי שני החלבים מצי בצרות כס כמעט דומים לגמרי וגם צעטס
 כמעט אין חילוק רק שקפילא או סתם אדם אם ידקדק היעב ויגיש
 חילוק ולכן הוי מין אחד ממש והוי רק דרבנן וע"י עכ"ס הוי
 שבות דשבות ומותר במקום הפסד כמבואר בס"י ש"ז. וצ"ל הוי
 הפסד כיון שיפסיד איזה ק"ג חמאה, וגם החמאה כמעט ע"י
 כמאשין כגיל הוא עוב יותר צעטס מסתם חמאה, ולכן הוי הפסד
 וע"כ נועה דעתו להחיר עכתי"ד:

ראני אין דעתי כן ממנה טעמים זכס, (א) דאפי היבנה לי
 למכ"ט שאין צדכר אסור צורר מדאורייתא מימ הא כל צלי
 ספק שיש כאן כמה איסורי דרבנן. חדא שכרי החלב שחלב בשבת
 הוא מוקף ואסורה אפילו בעלטול משום נולד. ועוד שכרי אסור
 לכיון משבת לחול אפי במלאכת היתר כידוע. ועוד שכרי יש כאן
 משום ממנוח חפץ המבואר בס"י ש"ז דאפילו להשפין על החסוס
 צשיל איזה דבר הכריך צימי החול ג"כ אסור. ועכ"פ אין הדבר אריך
 צשש דוודאי אסור לו להישראל לשפוך החלב כגיל לתוך המאשין
 ולסבז בגלגל של המאשין. וכיון שאסור לו להישראל גראה שגם
 ע"י עכ"ס אסור. ואף שבסימן ש"ז מבואר דעת הרמב"ם להחיר
 שבות דשבות במקום מנוח וי"א דכה"ד במקום הפסד, כמה
 חלוקים דבד. הלא דנראה דצ"ל לא הוי מקום הפסד אלא
 מניעת כרוח ומניעת כרווח לא הוי הפסד. שנית י"ל דאפילו
 לדעת הרמב"ם כגיל אין להחיר אלא צדכר שנתכווה במקרה
 כגון שחי לו סחורה מוקף ופתאום יורדים גשמים מרובים ופתקלקל
 הסחורה ע"י הגשמים אזי אפשר לדעת הרמב"ם להחיר ע"י
 עכ"ס למעלה להניחה במקום שיש גג וגם זה כתב הרמב"ם
 דבעי שיהי הפסד גדול מאד. וכן צשיע החניא נקט. משל
 זה של סחורה שנתקלקל ע"י גשמים, אצל לקצוע בכל שבת לעשות
 ע"י עכ"ס דבר האסור מדרבנן וודאי אסור אפילו במקום הפסד.
 ור"י לדבר דאי לא נימא הכי הרי מימ"ם בשבת אינו אסור אלא
 מדרבנן. וא"כ אף אנו נחיר לקמיה או למכור ע"י נכרי צשצ
 במקום הפסד מעטס דהוי שבות דשבות במקום הפסד. וצפ"י
 גדולות שיש להישראלים הפסד גדול ע"י שכתות שלהם סגורות
 בשבת לדברי מעכ"ט יהי מותר לפותחם ולמכור בהם על ידי
 עכ"ס כיון דהוי שבות דשבות במקום הפסד צוודאי ישתקטע
 הדברים ולא יאמרו. אי דהחילוק הוא כגיל דאפילו לדעת

אזי עושה כלום בשבת לא אסרו משום מי. ומאחי עוד ראי
 נכונ לבדרי זו ממנה דמבואר בא"ח סי ש"א עמי מימ כללו
 שנשו צמים שאסור לנגס בשבת צחמה משום מי שברואה יאמר
 שכנסם בשבת. ומבואר שם צשיע ומקור הדבר הוא מתשרי הרש"י
 דאם הצנדים היו מונחים בחצר להתיבש מע"ש מותר להניחם שיהיו
 שם גם בשבת ולא גזרו משום מי שישאמרו שכנסם בשבת. ומכ"ח
 דביינו טעמא משום דכיון שאינו עושה שום פעולה בשבת עמנו
 לא אסרו משום מי. וא"כ כה"ד צנודן האטאמאט כגיל כיון
 שהישראל אינו עושה שום פעולה בשבת מותר וליה צי משום מי.
 ומדוקק היעב לשון המשנה לא ימכור ולא יטען ולא יגזיב דכחלו
 קצבדי ישראל איזה מעשה צדכר אסור ציש ואף לציב אסור.
 אצל אם אינו מוכר ולא מגזיב ולא מעטין אף בשבת עמנו לית לן
 צב. וצבצרה זו שכתבו לחלק דחאם הישראל לא עבד מעשה בשבת
 אף משום מי לא אסרו נתיישב לי צעוב מכ שמבואר במ"ס צי"א
 דכוונן קדירה ע"ג כירה וצא שני והציח אח האש השני הייב
 והראשון פטור. ומדייק צתכ"ד דמדקתני פטור משמע דאסורה
 איכא דכל פטורה דשבת הוא פטור אצל אסור, ומכ"ח י"א הדין
 המבואר בא"ח סי ר"ג שאסור להישראל להניח הקאווע על
 הכירה אף קודם שדליק העכ"ס אח האש לחמם אח הצית מחמת
 הקור. ובענין אינו מוזן למה יהי צדכר אפילו איסור צעלמא,
 כיון שמינה צשעב שליכא אש לא קא עבד מיד. וכבר נתקשב צדכר
 צשי"ת בית אפרים. ומכ"ח ק"י זו ר"ה לומר דכ"ח חיצה פטור לאו
 דזקא אלא הכוונה פטור ומותר. וא"כ צחמה מותר גם לישראל
 להניח הקאווע קודם שצא העכ"ס להדליק האש וזכו נגד דברי
 הרמ"א והצ"ח. ולפי צברתינו כגיל מוזן שפיר הדין דצחמה אח"כ
 שפירא קדירה ע"ג כירה מתצטלה או מחחמה בשבת איזה משום
 מי כמו צגוי שאלא מפחה ישראל בשבת חפץ ישראל צידו ורק
 צמקום דאין הישראל עושה שום פעולה ושום סיוע לא אסרו
 משום מי אצל צאם הישראל מניח בקדירה ע"ג הכירה בשבת
 עמנו, איי טעה הישראל פעולה בשבת עמנו שוב אסור משום
 מי שישאמרו שהישראל מצטל בשבת אצל אם מניחה העכ"ס או
 שבקדירה מונחת ע"ג הכירה מצעי כיון שאז אין הישראל עושה
 שום פעולה שוב אף משום מי לית צדכר כגיל. והוא הסבר נכון
 לדברי הצ"ח ורמ"א צסי ר"ג כגיל והנה לפי כגיל גם כאן
 צ"ל כי אפשר להחיר אפי אם האטאמאט הוא בחצר הישראל.
 רק דחת יש לאסור עלה ינוח הישראל הניקעליך והטשאקאלאד
 צהוך ככלי כגיל בשבת עמנו אף שצשעב שמינה שמה עוד לא נודע
 כלל אם יבוא איזה עכ"ס לקנות בשבת. ואפשר עלה יבוא כלל
 מימ אסור משום מי. כה"י דלחוד מציא את הקדירה ועדין אין
 שם אש דפטור אצל אסור, כן ה"י נראה לכאורה. אלא דמימ
 מסתפינה להקל צאם האטאמאט עומד בחצר וצרות הישראל
 מאחר שמדברי הרמ"א צסי ר"ג נראה שאינו מחלק צכ"י אלא
 משמע מדבריו דאפילו אם הגוי צא ליעול מעמנו ואין הישראל
 מסייע לו צשום דבר אפי"ה יש צו משום מי. לכן מסתפינה להקל
 כנגד דבריו. אצל צעומד צרה"י שכלל רואים שאין הקויה נועל
 מהישראל כלל אף שכלי הוא של הישראל מימ נראה דלכ"ע לית
 צי משום מי ומותר. קילור הדבר לע"ד צנודן שאלתך ג'
 פריטס וכו' :

- א) צאם האטאמאט עומד צרה"י צאופן שבעכ"ס הוקח משם
 איזה חפץ אינו נכנס לרשות של הישראל כלל וכלל רואים
 שאין הישראל עומד שם כלל ואינו ידוע כלל אם העכ"ס הוקח
 ובאיזה זמן הוא לוקח אז מותר גמור הוא :
- ב) ואם הוא עומד בחצר או צחמה הישראל המוכר צאופן
 שבעכ"ס שכתוב לוקח את החפץ הוא יולא מרשות הישראל
 עם החפץ אז ג"כ מדינה מותר, ורק למעשה יש להחמיר צו
 מעטס שכתבו לעיל כיון דמימ יולא העכ"ס בשבת מרשות
 הישראל עם חפץ שחי ע"ש של הישראל וכמשי"כ למעלה לחוש
 לדברי הרמ"א :

הלכות הרשאה סימן קכג

קצות החושן

קצות החושן

קכג א מדינא דגמרא. בפרק מרובה ע' [ע"א] אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי מאי טעמא משום דר' יוחנן דאמר ר' יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדישו זה לפי שאינו שלו וזה לפי שאינו ברשותו, וכתב רש"י ז"ל דהואיל ואינו ברשות הבעלים אינו יכול להקנותו לשליח הלכך אם אבד יכול לחזור ולתבוע מיד הנאמן ע"ש. ומלשון רש"י שכתב מיד הנאמן משמע דלא מיירי ממטלטלי דגזילה, והוא תמוה דהא פקדון לכולי עלמא יכול להקדישו. ולכן נראה מזה מוכח כדברינו שכתבנו בסיומן שני"ד [פק"ד]

סימן קכג

הרשאה על מזה נכתבת וכיצד נכתבת

ובו ט"ו סעיפים

א מדינא דגמרא אין כותבין הרשאה אלא לתבוע פקדונו שביד חבירו ולא כפר לו ואם היה פקדון של מעות צריך להקנות לו אגב קרקע וכן

דברים ידיה הוא דהא לנפשיה אפיק. ואמי אממר ואמר הואיל והכי אי תפס לא מפיקין מיניה אע"פ שלא קנה מעיקרא ויכול היה לחזור בו במתנתו, מכל מקום כיון שלא חזר בו קנה מאחר שהחזיק, כאומר לחזרו שדי נתון לך שיכול לחזור בו ואם משהחזיק חזר לא כל הימנו, ואם לא תפס לא מורינן ליה הכי דשליחא הוא, ורב אשי פליג ואמר הואיל וכתב ליה דמתעני עלי הדר שהוא לשון שליחות שליח שוויה לגמרי, ולא כתב לנפשך אלא כאומר לשליח הוציא לי מעות מיד פלוני שבמדינות הים ותשמש בהם לנפשך ותחזירם לי בכאן, והוא קבוצע לו שכר בשליחותו, והלכך צעל דברים ידיה הוא, ומגו דמשתעי דינא להיחא אגרא משתעי דינא אקרנא כדאמרין הכא בפלגא, וצבעל בנכסי אשמו דהיכא דאית ליה פירא צארעא לא צעי הרשאה [גיטין מ"ח ע"ב], או שהוא כמו מתנה על מנת להחזיר כתב [לין לנפשך למתנה וכל דמתעני שלא יעכס לעצמו ע"ש], והו פירוש מקצת שמועה זו שיתן לכתוב בכאן והוא האמת כדברי רבנו הגדול ז"ל עכ"ל. וביאור דבריו דלהכי כתבינן אמטלטלי דגזילה והלוואה משום דהוא שלוחו, אלא דאע"ג דשלוחו הוא אחמי מני אמר ליה לאו צעל דברים ידי אה, ומשום הכי כשכותב לו ואפיק לנפשך הרי הוא בעל דברים ידיה דהא לנפשיה אפיק, דאע"ג דהוא דשלבל"ע מכל מקום כיון שלא חזר בו קונה כאומר לחזרו שדי נתון לך דמשהחזיק בו שוב אינו יכול לחזור, ולהכי אע"ג דהשתא עדיין לא קנה כיון דזוכה בו אחר כך אם כן הוה ליה השתא צעל דברים ותו לא מני אמר ליה לאו צעל דברים ידי אה ע"ש, זה המתבאר מדבריו הנחמדים.

דאפילו במטלטלי ופקדון וז"ת דינא אלא שיש לו איזה טענה או תביעה על הפקדון שאינו רוצה הנפקד להחזיר עד שיקוב הדין ביניהם נמי הוה ליה דבר שאינו ברשותו כיון שאינו עמה ברשות המפקיד, וסתמא לאורכתא לפי שיש לו לנפקד איזה טענה או תביעה ומשום הכי כותב ליה זיל דון, ואם כן אפילו מטלטלין דפקדון הוה ליה דבר שאינו ברשותו, ועמ"ש בזה בסיומן שני"ד, ושם כתבנו ראייה לזה. אך במ"ש רש"י הלכך אם אבד יכול לחזור ולתבוע מיד הנאמן, תמה הב"י דהא אפילו אינו אלא שליח פטור מאונסין. ועוד שמעין מדבריו דאע"ג דבכל מקום שליח של אדם כמותו אפילו הכי גבי תביעה צעין דוקא מפי התובע דאם לא כן אומר לו לאו צעל דברים ידי אה, וכבר נתקשה בזה ברא"ש פרק הגזול [פי"ט ס' כ"א] דאמאי צעין הרשאה הא שליח של אדם כמותו ולפמ"ש הרמב"ן ניחא ע"ש. והב"ח מתרץ דכיון דמקנהו גרע משליח, וכיון דאותו הקנאה אינו מועיל חייב באונסין ע"ש, ודבריו נכונים. אלא דאכתי נר"ך ביאור דהיא גופה קשיא למה נקט רש"י נפקותא אחריני ולא כתב כטעמא דש"ס דמני אמר ליה לאו צעל דברים ידי אה.

והנה מנאן לנו ראייה שאין עליו תשובה לדברי ת"ה [ס' ש"ג] שכתב בכמה מקומות דכל מקום שאין נתפס הקנין כגון צמלוה וצדשבל"ע דאי תפס המקבל לא מפיקין מיניה אע"ג דלא ידע המוכר, והרמ"א העלה דבריו להלכה למעשה בסיומן ס"ו [סעיף י"ז] ועיין בסיומן קכ"ו [סעיף כ"ב], ובש"ך השיג עליו בסיומן ס"ו [ס"ק ס"ו] והעלה דלא מהני תפיסת המקבל אלא כשידע המוכר בשעת התפיסה ע"ש. והרי לנו מדברי הרמב"ן ראייה ברורה כדברי ת"ה דהתפיסה מהני אפילו לא ידע נותן, דהא אי ימא מחמת שתיקת הנותן כשידע מתפיסתו מחל לו אם כן היכי הוה ליה עכשיו צעל דברים צמה שעדיין לא חזר בו הבעלים והא עתה לא אפיק לנפשיה כלל אלא אחר כך כשידעו הבעלים וימחלו לו אחר כך, ואם כן אין זה מחמת הקנאת הבעלים אלא מחמת שיתנו לו אחר כך והוא מתנה מחודשת, וכן מורה הלשון שכתב כאומר לחזרו שדי נתון לך משהחזיק בו אינו יכול לחזור, אלא על כרחך כדברי ת"ה דכיון דלא חזר בו זוכה המקבל על ידי תפיסתו כיון שעל פי הנותן זוכה בו. ואע"פ דציווי הנותן היה צדשבל"ע לא גרע בזה דמידי דהוי אשליחות בעושה שליח צדשבל"ע כגון לקדש לו אשה לכשתתגרש דכתבו התוס' בניזיר י"ב [ע"א ד"ה מ"ט] דמהני, וכמו שכתבתי ראייה מנשים העושין שליח להפריש חלה מקמת שהוא דבר שלא צא לעולם ע"ש. ואם כן נר"ך לומר דמהני ליה ציווי של המשלח אע"פ שהוא דבר שלא צא לעולם, אם כן מכל שכן בזה שהוא זוכה על פי ציווי המוכר או הנותן, ולהכי כשקדם ותפס כל זמן שלא חזר בו המוכר מהני. והא דמשמע בש"ס פרק איזהו נשך [ס"ו ע"ב] דהוא מדין מחילה, דפריך מיניה למימרא קסבר רב נתמן מחילה בטעות [לא] הוי מחילה וע"ש, ודאי לאו מתורת מחילה הוא, כיון שלא חזר בו הרי הוא עכשיו ע"פ ציווי

וכדי ליישב דברי רש"י נר"ך להקדים שורש הרשאה מה טיבו, כי מדברי תוס' [ב"ק ע' ע"א ד"ה אמטלטלין] נראה דקנין אינו דהא גבי מטלטלי דגזילה ליחיה בהקנאה אלא תקנה היא וכן נראה מדברי הפוסקים. אך שיטת הרמב"ן בזה הוא המחזור לפי עניות דעתי ח"ו"ל הרמב"ן במלחמות [שם כ"ז ע"ב מדפי הרי"ף], ואין לנו בזה אלא מה שהסקימו עליו רבנו הגדול אלפסי ז"ל ורבינו חננאל דודאי איתא לנהרדעי דהא אקשינן מיניה בצבורות ובשבועות ולא מנינו בגמרא מי שחולק עליו. ואפרש פשטה וטעמא של הלכה בכאן כדי שיהיה דברי חכמים קיימים, דאע"ג דשליח שעשאו בעדים שליח הוא אינו יכול לכופו לצעל דין לדין עמו לפי שאינו צעל דין ידיה, אבל באורכתא מפיך מיניה צעל כרחיה, וקסברי נהרדעי צלישנא קמא דלא כתבינן לה אמטלטלי דגזילה והוא הדין לזווי דהלוואה לפי שאין כאן בעלים להרשות בהן וכו', ולישנא בתרא לא חיישי להכי אלא אע"ג דלא מקנין בעלים הוי ואית להו בגוויה הרשאה בדלא כפריה. ואמרי נהרדעי דצעין נמי ואפיק לנפשך דלא לימא ליה לאו צעל דברים ידי אה, ומכיון שנתנה לו במתנה ואמר ליה אפיק לנפשך אע"פ שהוא מטבע או גזילה שאינו יכול להקנותו ואם בא לחזור חזר, מכל מקום כיון שעדיין לא חזר צעל דברים ידיה הוא וכו'. וכן במטלטלי דגניבה או דגזילה שלא קנה ואם בא לחזור חזר אינו יכול לדון עמו אלא אם כן יש עם הקנאה שליחות. והיינו דנהרדעי דקברי דהאי אורכתא אית ציה שליחות וצעי נמי לשון מתנה, הלכך ממה נפשך מפיך מיניה דהא שליח הוא ואם הלה רוצה ליתן לו ידו יחד הבעלים דשלוחו של אדם כמותו ויכול לכופו שיתן לו מחמת לשון מתנה דצעל

קצות החושן

המוכר מה שתופס, אלא דהוה ליה מחילה בטעות משום דקובר המוכר שהוא אינו יכול לחזור, ולהכי פריך ממחילה בטעות וזה ברור להלכה כדברי הת"ה ודו"ק היטב.

א"ל דלר"ך זיאוור לישנא קמא דנהרדעי דסברי דאין כותבין על מטלטלי דגזילה משום דר' יוחנן דהוה ליה דבר שאינו ברשותו, אבל בפקדון שהוא ברשותו כגון שאין לו שום טענה ותביעה ורובה להחזיר ודאי כותבין, וטעמא מאי הא לפי מ"ש במרדכי [ב"ק סי' ע'] דמעיקרא מדינא דס"ס היה לר"ך הקנאה ממש כקנין קודר או אגב להקנות גוף הפקדון, ואמי נהרדעי ואמרי דאין לר"ך קנין אלא שכותב לו זיל דון וחי וע"ש. ואם כן כיון דבפקדון נמי לא קנה השתא דהא אינו עושה קנין ובטורא לא קנה במטלטלין, וע"כ אינו אלא משום שליחות ולא מני למימר לאו בעל דברים ידי את משום דיזכה בו אחר כך וכמ"ש הרמב"ן, ואם כן במטלטלין דגזילה נמי נימא הכי כיון דגם דשל"ב זוכה בו אחר כך. ואע"ג דמלשון הרמב"ן נראה דס"ל לישנא קמא דנהרדעי היה קנין גמור, מדברי המרדכי לא משמע הכי, וכן משמע ממשנה דשבועות [ל"ג ע"ב] משביע אני עליכם שיש לפלוני [ממון] אצל פלוני דמוקי לה בנא בהרשאה, ואי הוה קנין גמור [לאו] [לא הוה] מנה לפלוני אלא מנה לי, וכיון דללישנא קמא נמי לאו קנין גמור הוא אם כן מ"ש פקדון או גזילה וכמ"ש. אמנם לפי מ"ש בת"ה דאפילו היכא דמהני תפיסה אצל הלוח לא נפטר מחובו, ע"ש דאם הקנה לו שטר ולא כתב לו קני לך איהו וכל שעבודיה דאם קדם הלוקח וגבה מה שגבה גבה, אבל הלוח לא נפטר מחובו מן המוכר והמוכר תובע ללוח במה שחייב ולא נפטר במה שנתן ללוקח ע"ש והוצא בס"ד סעיף י"ז ע"ש. ולפי זה ניחא לישנא קמא דנהרדעי בפקדון כותבין משום דיזכה בו אחר כך, אבל בגזילה אע"ג דינטוכך לדון עמו משום דהוה בע"ד ע"י תפיסה יחזור ויתבע מן הנאמן כיון דהוה דשל"ב ע"ש, ואי משום דהמורשה יחזור למפקיד דהא אינו אלא מתנה על מנת להחזיר, להכי כתב רש"י אם נאנס מיד השליח יחזור ויתבע מיד הנאמן וכמ"ש בת"ה [סי' ש"ג] ובש"ע סימן ס"ו שם. אבל בפקדון דאיתיה בהקנאה אע"ג דהשתא אינו עושה קנין מועיל הקנין שיעשה אחר כך במשיכת המעות לפטור גם את הנפקד, ולישנא בתרא דנהרדעי סברי דיש בו נמי משום שליחות ומשום הכי פטור הנאמן מן האחריות ודו"ק.

יבזה יתיישב קושיות תוס' [ב"ק ע' ע"א ד"ה אמטלטלין] שהקשו שם כבוגיא ללישנא קמא דנהרדעי היכי מתוך מתניתין דבכורות, דמתניתין דשבועות מני לאוקמי בקרקע או בפקדון, אבל ההיא דבכורות קשיא ע"ש. ולפי מ"ש טעמא דלישנא קמא אינו אלא משום שלא יחזור ויתבע מיד הנאמן אם יאבד באונס והתם במתניתין דכהן מני מדחי לכל חד וחד אלא על ידי הרשאה מוכרה ליתן לאחד, אבל אם יהיה נאבד מזה ודאי תו לא ינטרך לשני דהא מני מדחי ומשום הכי מהני הרשאה אפילו ללישנא קמא.

יבחידושי רשב"א שבועות פ"ד [ל"ג ע"ב] האריך צענין הרשאה ח"ל, ותדע לך דללישנא קמא אפילו לוח בשטר לא כתבין מדתלי אמימר טעמא דר"י דאמר גזל ולא נתיישבו צעלים שניהם אינן יכולין להקדישו, ואם איתא דלא אמר אלא בגזילה או במלוה על פה, מאי דוחקי דמוקי לה כר' יוחנן דלית ליה כסתם משנה דלנועין, לוקמה ככו"ע, דהא מלוה ע"פ וגזילה שאינה קיימת אי אפשר ליתנה ולמכרה אפילו לכו"ע עלמא, וכדאמר בקידושין [מ"ו ע"א] ושזין במכר שזה קנאו, ואי מלוה להוצאה ניתנה במה קנאו והמקדש את האשה במלוה אינה מקודשת, וע"כ ללישנא קמא אין כותבין אפילו במלוה בשטר ואפילו לא כפרי' ואפילו בשטר מקיים

קצות החושן

דהא זיכול להקדישו מלי ליה ע"ש. ולא ידענא הראיה שהביא מקידושין ושזין במכר ואי מלוה להוצאה ניתנה במה קנאו, הא התם המלוה ודאי יכול ליתנו דמחילה אינו לר"ך קנין אלא דאינו עושה קנין וקידושין, ועוד בעיקר הסברה שהעלה דללישנא קמא אפילו לא כפרי' ואפילו מלוה בשטר אין כותבין הרשאה ע"י שם שכתב ח"ל, ואפילו לדברי ר"ם דאמר מכירת שטרות דאורייתא ויכול להקנות בכתובה ומסירה אפילו הכי איכא למימר דסברי נהרדעי דאין כותבין הרשאה, משום דהרשאה הקנאה גרועה הוא לפי שאם ירצה המרשה להחזיר ולהוציא הממון מיד המורשה מוציא ואפילו תפס כדבר אשי, דהקנאה גרועה כזאת אין כותבין אלא בדבר שיטנו ברשותו ממש שאם רצה להקדיש מקדיש, ואלו ללישנא בתרא כותבין וכו' דרך שהוא יכול להקנותו ואף על פי שאינו יכול להקדישו ע"כ ע"ש, גם בזה לא ידעתי למה אינו יכול להקדישו כיון דיכול למוכרו מדאורייתא למאן דאמר מכירת שטרות דאורייתא ולמה הקדש קיל מקנין. ואפשר כיון דצעינן כתיבה ומסירה אם כן אין הקדישו במקום כתיבה, דהיי דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אפשר דהיינו דוקא במקום מסירה משום דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא אבל לא במקום כתיבה. ואע"ג דאם כותב להקדש קני לך היה מהני ולא גרע מהדיוט, מכל מקום אינו בתורת הקדש, דהקדש היינו שהוקדש רק על ידי אמירת פיו, ושטר כיון דלר"ך כתיבה כיון דהקדש לא מהני במקום כתיבה אם כן לא מהני מתורת הקדש רק מתורת קנין דיוט, משום הכי סבירא ליה ללישנא קמא דאין כותבין הרשאה עליו וז"ע, ועמ"ש בס"ד סי' ס"ו ק"כ ע"ב.

יביין שם עוד שכתב וזה לשונו, עוד אפשר להעמידה בגזילה קיימת ואיכא עדים דראו הגזילה דגזילה חוזרת צעיניה, וללישנא קמא לא כתבין דלא מני מקדיש וכל היכא דלא מני מקדיש לא כתבין אורכתא וכדכתבין לעיל, וללישנא בתרא כתבין דכל דלא מני כפריה והוא צעיניה ולא מני כפר כגון דאיכא עדים וראו אי צעי מקנה ליה אגב קרקע דברשות זה קיימי דהא הדרא צעיניה, אלא דלא מני מקדשי גזירת הכתוב הוא לדעת ר' יוחנן וכדדייק קרא את ביתו קודש מה ביתו ברשותו ממש אף כל ברשותו, ומכל מקום מני לאקנויי. ותדע לך דהא למאן דאמר מלוה לאו להוצאה ניתנה לאו ברשותיה דמלוה קיימא, ואם קידש זה את האשה מקודשת ואם ניתנה במכר קנאו וכדתיבא ושזין במכר שזה קנאו וכדאיתא בקידושין וכו' עכ"ל. גם בזה דבריו נפלאו דנימא אדם יכול להקנות דבר שאינו ברשותו ואין קיימא לן הלכה מרווחת דאין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו וילפינן לה מהקדש, ועיין בטור וש"ע סימן שצ"ד [ס"ו]. ועוד דהא במרוצה [ס"ט ע"ב] אמרינן לנועין ור' דוסא אמרו דבר אחד ור' דוסא מיירי מהפקר ע"ש, אלמא דאינו יכול אפילו להפקיר דבר שאינו ברשותו, וילפינן לה ע"כ מאיש כי יקדיש את ביתו, ואם כן הוא הדין שאינו יכול להקנותו. ומ"ש ותדע דהא למאן דאמר מלוה לאו להוצאה ניתנה יכול לקדש בו את האשה, התם למאן דאמר מלוה לאו להוצאה ניתנה אם כן יכול הוא לחזור בו הוה ליה כמו פקדון דכל היכא דאיכא ברשותיה דמרא הוא כיון דיכול הוא ליקח ממנו ואין זה כמו גזילה אלא כמו פקדון. ועוד דאפילו בגזילה נמי מקודשת אם הוא גזל דידה, דאע"ג דאין יכול להקנות גזילה, היינו לאחר, אבל (לנגזל) [לגזלן] גופיה יכול הוא להקנותו וכדמוכח בפ"ק דקידושין י"ג [ע"א] גבי קידש בגזל דידה דהיכא דשיך מקודשת משום דמתלה לו ע"ש, אלמא דיכול הוא להקנות גזלו (לנגזל) [לגזלן] עצמו, ועמ"ש צביאורי לאה"ע [אבני מילואים] סימן כ"ח [ספ"ג] ע"ש, ולכן דברי הרשב"א בכל זה נריכין עינן:

על לפני עור, וז"ע מה חילוק, אם התורה ציותה דוקא על איסור דאורייתא א"כ לא יעבור אפילו על אסמכתא*, ואי לאו דוקא א"כ גם באיסור דרבנן מכשילו, וחומר בדברי סופרים וכו', וז"ע. ועיין צו"ד סי' ק"ס ס"א שזמנא שם הרמ"א שזם הרבה

וכו', נראה קצת מדבריו דאיסור לפני עור הוא ג"כ מדרבנן באיסור דרבנן*, ולדידי ז"ע דלא גרע ממשאיו ענה שאינה הוגנת לו דעובר מן התורה, אך לפי זה קשה מרז עליש* [ב"מ ס"ח ע"ב] ע"ש, ונעושהי"ת אשנה פרק זה הש"י יעזור לי - קומץ מנחה».

ראשונים דנאצק ריבית שהאז מדרבנן אין איסור על הלוח הנותן רק משום לפני עור, נראה דלפני עור עובר [מן התורה]. ועיין במשנה למלך פ"ד ממלוה ולוה ה"ב צפיסקא המתחלת כתב הרשב"א

לנזיר וכל כיוצא בזה, עבר על לאו זה, (ד) והוא כעובר על מצות מלך"י, ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה י.

(ד) [ה] והוא כעובר על מלות מלך ואין לוקין. עיין משנה למלך פ"ד ממלוה ולוה ה"ב צפריכות לענין ריבית. והנה

יג. כן היא דרכו של רבינו לכתוב בלאוין שאין בהם מלקות, ראה לעיל מצוה כו, לח, ועוד, וכ"כ הרמב"ם

מניח כאן, ושדי חמד כללים מערכת וא"ו כלל כ"ו אות י"ח. ויש שכתבו שהטעם שאין לוקין על לפני עור הוא משום שנחשב לאו שבכללות, ראה רדב"ז הל' נזירות פ"ה ח"כ, כסף משנה הל' כלאים פ"י הל"א, נודע ביהודה אה"ע מהדו"ק סי' פ"ב אות א, פרי מגדים או"ח סי' שמי"ג משב"ז סק"א ועמודי אש שם. וכ"מ בסה"י לרמב"ם שורש ט', וברמב"ן ורשב"א יבמות פ"ד ע"ב. ועי' מהר"ם שיק וקובץ הערות סי' מח אות ט בהשטות שביארו סברת מחלוקתם. וראה עוד בשערי תשובה שער ג' אות פ"א שמנה נתינת מכשול בין הלאוין שיש בהם מעשה [למרות שכבר מה נתינת עצה רעה שם אות נ"ב-נ"ג בין הלאוין שתלויים בלשון, ועי' ביאור הגרי"פ פערלא ח"ג פרשה נו שלדעת הרמ"ה לוקין על לפני עור.

בהקדמה למנין המצוות עפ"י התוספתא בכריתות פ"א ה"ב. יד. וכ"כ במשנה למלך הל' מלוה ולוה פ"ד ה"ו. ותמה בעמודי אש ק"ו מקל חובלים אות י (ד-ג) ע"ד רבינו שהרי כשהושיט לו איסור הוי מעשה, ועי' מעשה רוקח הל' רוצח פ"ב הי"ד שאכן אם עשה מעשה לוקה, אמנם מדברי רבינו נראה שבכל גווני נחשב לאו שאין בו מעשה ואינו לוקה, וביאר בהגהות אמרי ברוך לחינוך מצוה רלב (הו"ד בקובץ סיני עמ' י"ט), שרבינו לשיטתו במצוה שמי"ה ועוד, דהיא דשיק ועיין לעבור על הלאו בלי מעשה שוב אין לוקין על לאו זה אפי' כשעבר ע"י מעשה. ועיין

בשולח המנחה

ויש שכתב, שמכל מקום אינו עובר על לפני"ע דאורייתא, דאמרינן בזה שלא יהא טפל חמור מן העיקר, ומשום כך לא יתכן שהמכשיל יעבור באיסור דאורייתא והנכשל יעבור רק באיסור דרבנן¹⁴⁵.

לענין ספק ושאר מילי כדאורייתא¹⁴⁹, וי"ל שבאיסור כזה אמרו חכמים שגוף התוצאה הנעשית אסורה ויש בה קלקול ופגם¹⁵⁰, והעובר עליה מתחייב לא רק מצד שלא שמע לחכמים, אלא מחמת גוף המעשה האסור, ולכן הגורם לחבירו שיעשה כן מתחייב משום לפני עור.

א"כ לא יעבור אפילו על אסמכתא. יש שכתב לבאר, שאמנם אין איסור לפני עור בדבר האסור מדרבנן, אולם במקום שנראה שמכשילו באיסור דאורייתא גזרו רבנן שיהיה בזה איסור לפני עור אף באיסור דרבנן, כדי שלא יבוא להכשילו באיסור דאורייתא¹⁴⁶.

נראה קצת מדבריו דאיסור לפני עור הוא ג"כ מדרבנן באיסור דרבנן. הוא ממה שכתב שם¹⁵¹ שאף הרמב"ם ס"ל כהרשב"א שבאבק ריבית יש איסור רק למלוה ולא ללוה, ומה שכתב הרמב"ם¹⁵² שהלוה באבק ריבית פסול לעדות, הוא משום שעבר על לפני עור כיון שהכשיל את המלוה, ושם ברמב"ם מפורש שנפסל רק מדרבנן. וכן נקטו כמה אחרונים לדינא שהמכשיל חבירו באיסור דרבנן עובר על לפני עור דרבנן¹⁵³. אך לפי זה קשה מרב עיליש. שהוכיחו הראשונים¹⁵⁴ משם, שבאבק ריבית אין איסור על הלוה אלא משום ולפני עור, ונראה מדבריהם שעל עבירה דרבנן עוברים על לפני עור רק מדרבנן¹⁵⁵.

עוד נראה לבאר דברי התוס', שמדין משיא עצה רעה אינו עובר כלל וכמבואר לעיל, ומה שיש לאסור הוא משום שנעשה איסור מחמתו, ונחשב שגרם תוצאה זו שיש בה מכשול ופגם. וסוברים התוס' שבאיסור דרבנן ל"ש לאסור מטעם זה, כי אין התוצאה אסורה מצד עצמה, וכל איסורו הוא משום שהנכשל עובר על דברי חכמים ואינו מקיים מצוותם¹⁴⁷, ולכן המכשיל חבירו באיסור דרבנן אינו עובר אפילו באיסור דרבנן. אבל באיסור דרבנן שיש לו אסמכתא סוברים התוס' שיש להחמיר יותר, והטעם לזה כמש"כ הפמ"ג¹⁴⁸ שאסמכתא שיש לה מקור מהמקרא חשובה יותר משאר איסור דרבנן, והחמירו בה חכמים

והוא ממה שאמרו בגמ' שלא מסתבר שלוה אבק ריבית דא"כ גרם לאחרים שיעשו איסור, ומשמע שהוא עצמו לא עבר. והרדב"ז¹⁵⁶ כתב, דהתם אפשר דמייירי בדליכא תרי עברי דנהרא

בדעתם שעובר מדרבנן, וראה להלן בביאור סברת התוס'.¹⁴⁵ לקח טוב (הגר"י ענגיל) ריש כלל יז. וכע"ז בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' ר"ז ובשו"ת שאר דעה ח"א סי' קמט. וע"ע חתן סופר שער המקנה והקנין והשטרות אות כז (קמ-ד). אמנם ראה בערוגת הבושם יו"ד סי' רלה שזה ניתן לומר לפי הסוברים שבמקום שבסופו של דבר לא נעשתה העבירה אין המכשיל עובר בלפני עור, דנמצא שעיקר הלאו הוא משום שהמכשיל נחשב משתתף במעשה העבירה, וממילא י"ל שלא יהא טפל חמור מן העיקר, משא"כ לדעת היד מלאכי כללי הלמ"ד סי' שסז שאפילו אם לא נעשתה העבירה עובר המכשיל בלפני עור, נמצא שהאיסור הוא עצם ההכשלה, וא"כ גם באיסור דרבנן יעבור המכשיל בלפני"ע דאורייתא כיון שלא גרע ממשאיו עצה רעה. וע"ע בבית יצחק יו"ד סי' מד אות ז שהוכיח מגמ' סוטה שהמכשיל באיסור דרבנן, אם היא טובה בעיניו, אינו כמשיא עצה רעה.¹⁴⁶ הגר"ג קרליץ בקובץ נזר התורה ח"ו סיון תשס"ג עמ' רלז. וראה תורת חסד סי' ה אות א מש"כ בביאור דברי התוס', ולפ"ד לא קשה כלל קושית רבינו, וכע"ז כתב בשו"ת ישכיל עבדי ח"א יו"ד סי' ו

ס"ה אות יח. וראה יישוב נוסף בהערות אפיקי איל חגיגה יח, א. 147. ראה שערי יושר ש"א פ"ז מש"כ בגדר איסורים דרבנן, וע"ע מים חיים מכשירין פ"א מ"א אות כא בשם הגר"ש. 148. פתיחה כוללת לאו"ח ח"א אות כ-כא. 149. וע"ע ריטב"א ר"ה טו, א ד"ה תניא, דהיא דאיכא אסמכתא בקרא נכתבה כן כדי שיתקנו חכמים דין זה בתורת איסור דרבנן. 150. עי' שערי יושר שם פרק ט שיש מקומות שאסרו חכמים גוף התוצאה הנעשית, והוא כעין איסור תורה. 151. ד"ה אך קשה. 152. הל' עדות פ"ה ה"ד. 153. חכמת שלמה שם בדעת השו"ע שם, שו"ת מהרי"ט ח"ב יו"ד סי' מ, פמ"ג א"ח סי' קסג א"א סק"ב, שו"ת בית יהודה יו"ד סי' יז, אור גדול ח"ב סי' יט. וע"ע שו"ת שדה יצחק ח"א סי' ה, ונר למאור סי' מב. 154. רשב"א ב"מ שם ובשו"ת ח"א סי' תתקלח, נמוקי סנהדרין ד, ב מדפי הרי"ף. 155. רבינו להלן מצוה שגכ אות ג, ע"ש. וכע"ז בהרי בשמים ח"א סי' נט, שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' ר"ז ומנחת סולת מצוה סח. 156. שו"ת ח"ה סי' רטו. וע"ע אוצר מפרשי התלמוד ב"מ כרך ד עמ' שסז.

מכשיל עור בדרך

להכשיל העור צדק*, ולא ידעתי מנלן דזה המפורש אינו בכלל הלאו*.

שוב ראיתי צמסנה למלך פ"ד ממלוה ולוה ה"ו ד"ה כתב הרב צעל כנסת הגדולה וכו', כתב שם טעם [דלא דרשינן ליה כפשוטו] דלפני עור איתקש לחרש¹⁷⁴ וגם כתיב ויראת מאלקיך¹⁷⁵ וגו', אבל ארור משגה עור צדק הוא כפשוטו. ועי"ש עוד שכתב כיון דאין צו מעשה אף דעובר על השזועה ג"כ, דכתיב ארור משגה וארור שזועה צו [שבועות ל"ו ע"א] מ"מ אינו נפסל, דהוי אין צו מעשה והוי ליה כשזעב שיכלול ולא אכל, עי"ש. ולדידי ז"ע [לומר] דהמקרא יולא לגמרי מפשוטו. וא"כ אם הכשיל עור צדק כגון שנתן מכשול לפניו אפשר דגם כן עובר על הלאו וקאי בצארו, א"כ לוקין ופסול לעדות, ואפשר גם כן לגוי אם הכשילו, דהלאו גם עליו קאי כמבואר לעיל [אות א], וז"ע.

מדברי הרב המחבר וכן מדברי הר"מ נראה דפסוק הזה לפני עור יאל לגמרי מפשוטו, דאם נתן מכשול ממש אכן לפני עור אינו עובר, כנראה מדברי הרב צמחילת דבריו, וכן ממה שכתב שאין צו מעשה, ואם זה ג"כ נכלל בלאו הוי יש צו מעשה*. ואי דהוא סובר דכיון דיכול לעבור בלי מעשה אין לוקין¹⁶⁰, כבר כתבתי כמה פעמים [מצוה י"א אות ב' ועוד] צ"ש השער המלך [פ"א מחמץ ומצה הי"ג ד"ה איברא] דאם דבר זה אי אפשר לעבור בלי מעשה הוי מעשה ולוקין*. מ"מ לא ידעתי כיון דמבואר צינמות [כ"ד ע"א] דכלל התורה כולה אין מקרא יולא מידי פשוטו חוץ מהפסוק והיה הצבור [דברים כ"ה, ו'], והכוונה כתב הרמב"ן [בסה"מ להרמב"ם שורש ב' דף כ"ו ע"ב וכ"ז ע"א] דהיינו דגם פשוטו מדרש אף שכתב דברים נרמזו, חוץ מפסוק זה דעקרין מפשוטו לגמרי, א"כ כאן נהי דהנרמז צו אמת, לא כמו הכותים ודוקים ימ"ש המפרשים כפשוטו¹⁶³, מ"מ דין זה גם כן אמת דאסור

בשולי המנחה

שגורם לחבירו לעבור על איסור, ולפי"ז משמע שהראב"ד סובר שהנותן מכשול לפני עור אינו עובר בלאו כלל¹⁶⁹. אמנם לפי המבואר לעיל שיש בלאו זה שני ענינים שונים במהותם, איסור היוק לחבירו ע"י מכשול, ואיסור הכשלה באיסור שהוא איסור בין אדם למקום, י"ל שכוונת הראב"ד להשיג, שלא מצינו נידוי אלא באיסור שמכשיל חבירו באיסור, אבל האיסור שבין אדם לחבירו, אף שהוא בכלל הלאו מ"מ אין בי"ד מנדים עליו.

ולא ידעתי מנלן דזה המפורש אינו בכלל הלאו. ואיתא במדרש¹⁷⁰: כל מכשול שבמקרא מלא בר מן א' חסר ולפני עור לא נתן מכשול' לפי שאינו מכשול ממש אלא שלא תדבר דבר שחבירך נכשל בו כענין שנאמר¹⁷¹ 'לכן כה אמר ה' הנני נותן אל העם הזה מכשולים'.

ויש שכתב, שכיון שעל מכשול בידים ישנה אזהרה מיוחדת מקרא דלא תשים דמים בביתך, לכן העמידו את הכתוב לפני עור במכשול שאינו עושה בידים ממש¹⁷². ובאופן אחר יש לומר, שכיון שגם נכרי נכלל באיסור זה שאסור להכשילו, א"כ על כרחך שלא הקפיד הכתוב על פשוטו של מקרא שלא להניח אבן לפניו שהרי בנכרי הדין הוא שמורידין ולא מעלין, ועכ"פ לא אסרה התורה שהרי כתוב ראה ויתר גוים¹⁷³.

מ"ו, אחיעזר ח"ג סי' סה אות ט, חתן סופר שער המקנה והקנין והשטרות (קל-ח-א), חזון איש יו"ד סי' סב אות ז, אגרות משה יו"ד ח"א סי' ג ואו"ח ח"ה סי' יג אות ט. 166. קדושים דף פה, א. 167. הל' ת"ת פ"ו הי"ד. 168. יו"ד סי' שלד אות כט. 169. וכ"כ בני בנימין (הובא בספר הליקוטים) ובבארות המים הל' ת"ת שם. אמנם ראה בברי חדש, מאמר מרדכי ועבודת המלך שם, ובאיור הגרי"פ על סהמ"צ לרס"ג ל"ת נג שביארו מחלוקת הרמב"ם והראב"ד באופנים אחרים. וע"ע במשנה כסף, יצחק ירנן וכתר המלך הל' ת"ת שם שביארו שהראב"ד מפרש דברי הרמב"ם ולא פליגי, וכן נראה מדברי הכס"מ שם. וראה עוד בגליוני הש"ס ע"ז כא, א שכוונת הב"ח שהאיסור אינו רק כפשוטו. 170. מדרש חסרות ויתרות, הובא בתורה שלמה ויקרא יט, יד אות ר. 171. ירמיה ו, כא. 172. ביאור הגרי"פ פערלא על סה"מ לרס"ג שם (נה-ב). וראה כע"ז בעינים והערות במנ"ח סי' מ שזה נכלל באיסור מדיק, כעשיית בור. 173. שו"ת ערוגת הבושם יו"ד סי' רלה (קד-ב). 174. הוא טעם המורח ויקרא שם, שכשם שהכתוב שם לא תקלל חרש לאו דוקא חרש הוא, כמו כן 'עור' לא דוקא הוא. וראה בקרבן אהרן, שהביא רבינו בהמשך, שתמה על דבריו, ובמשכיל לדוד מש"כ ליישב, והסכים עמו. 175. הוא טעם הגור אריה שם, שלא נאמר 'יראת מאלוקיך' אלא על

שאם לא היה לו זה בעל המעות מלוה אותם לאחרים בריבית.

ואם זה ג"כ נכלל בלאו הוי יש בו מעשה. צ"ע היאך הוכיח רבינו מזה דס"ל להחניוך שאין הלאו כולל מכשיל חבירו כפשוטו, שהרי אף אם הלאו רק במכשיל באיסור מ"מ אכתי משכחת לה שיש בו מעשה כגון שמושיט לו האיסור במעשה, שגם בזה י"ל כסברת שע"מ שהביא רבינו להלן, שאם א"א לעבור עליו בלא מעשה ועשה מעשה לוקה אף לדעת החינוך¹⁵⁷. ובפרט לדעת רבינו¹⁵⁸ שהאיסור להכשיל את חבירו בחטא הוא ג"כ משום שנותן לפניו מכשול, וא"כ אין לחלק ביניהם¹⁵⁹.

הוי מעשה ולוקין. האחרונים ביארו דעת החינוך, שסובר שאין המכשיל עובר אלא אם נכשל חבירו על ידו¹⁶¹, ומש"ה לעולם הוי לאו שאין בו מעשה, שאין לחייבו בלא צירוף מה שנכשל חבירו¹⁶².

מ"מ דין זה גם כן אמת דאסור להכשיל העור בדרך. כן דעת כמה ראשונים¹⁶⁴ ואחרונים¹⁶⁵, וכן נראה מדברי הזהור¹⁶⁶. אמנם מצינו שכתב הרמב"ם¹⁶⁷ שבי"ד מנדים את הנותן מכשול לפני עור, וכתב הראב"ד שם, כגון המכה בנו גדול, ופירש הב"ח¹⁶⁸ כוונתו, שאין המקרא כפשוטו אלא הוא משל, והכוונה למי

157. הגרי"פ פערלא בהגהותיו על המנ"ח, לב שומע מערכת ל אות עא (מב-ב). וכן הקשה בעמודי אש קוני' מקל חובלים אות י (ד-ב) איך כתב החינוך שהוא לאו שאין בו מעשה, והרי כשמושיט איסור הוי מעשה. 158. לעיל אות ד. 159. וע"ע להלן בישוב הקושיא ע"ד השעה"מ מהחינוך, ועפי"ז נדחית גם הוכחת רבינו. 160. וכ"כ בחשק שלמה חו"מ סי' לד הגה"ח אות כח, א הגהות אמרי ברוך לחינוך מצוה רלב נדפס בקובץ סיני כרך מה (עמ' ט), שו"ת מנחת שי ח"א סוס"י כ, אהל ישרים מערכת ל אות יד. 161. ראה יד מלאכי כללי אות ל סי' שסז שנסתפק בדין זה, וע"ע שו"ת פני יהושע חו"מ סי' ט. 162. לב שומע שם, מצות המלך (עמ' צב), מהר"ם שיק מצוה רלב אות ב, שרי חמד כללים מערכת ו כלל כו אות יח, הגרי"פ פערלא ח"ב ל"ת נ"ה (נב-ג) וח"ג עונש כ"ד (סג-ב). 163. כמבואר ברש"י חולין ג, א ד"ה ואפילו, דמהאי טעמא לית להו איסור לפני עור במכשיל את חבירו באיסור. 164. יד רמה ב"ב כו, א אות ק, אבן עזרא רלב"ג ובעל הטורים ויקרא יט, יד. ובמנחת פתים או"ח סי' קנו הוכיח כן מדברי ספר חסידים סי' תרעג שמלאו זה יליף שלא ירחץ אדם שהוא מוכה שחין עם יהודי אחר א"כ יודיענו, ועי"ש שהביא שכן מוכה גם בתוס' ע"ז כא, א ד"ה אלפני. 165. משכיל לדוד משך חכמה ורש"י הירש ויקרא שם, תורה תמימה שם הערה פ, משנה ראשונה שביעית פ"ה

אם הוא צאופן שמוכרת הארון לשלחו בשבת בשליח מיוחד כיון שהוא מדבר עם הארון הממונה צע"ש, והארון שולח השליח והשליח עושה פקודות הארון, יש להקל לצ"ג, ומזה יש להקל לצ"ג לשלוח קחורה ע"י הבאה עם ליפערצייט שמוכרת הממונה לשלוח בשבת, וגם י"ל, לכיון דאם מעכז הזמן משלם הטובה וההפקד לקוחר, ועפ"י רוב רוצים הקוחרים בזה א"כ הממונה אדעתא דכפשי קעציד, ואינו כאומר הישראל לשלוח בשבת עכ"ל, וטעם האחרון לא שייך צני"ד רק כששולח באחריות (רעקאמאנדעירט). וזה מקרוב השגתי תשובה מהגאון מפרובינצא, גם כן להתיר בשעת הדחק, גם לענין ליתן מודעה (אינסערט) בשבת התיר בשעה"ד, והציא גם כן מהא לצני"י הנ"ל ולא הזכיר מהרש"ם הנ"ל – וגם צמארש"ם ח"ב קוק"י קל"ו מתיר בזה בשם השצו"י יעו"ש.

ג) אבן בתשובה להלן ק"י קל"ח כתבתי ההיתר בזה לשלוח עקספרעסק צערב שבת, לפי המבואר בשבת קכ"ב דגבי כר לא' כר למאה מותר במכיר, אף כשהעכו"ם עושה גם אדעתא דישאל, ע"י צמארש"א שם – וכבר האריך התפא"י בכלכלת שבת לענין לאחפערבאט (אכית קיטור), להשיג על המג"א רע"ו ק"ק ו' שדעתו לאסור אף צנר כשהעכו"ם עושה גם אדעתא דישאל, ומציא בשם א"ר והפת"ג להתיר, גם במשכה צרורה האריך שם להתיר, ומעשים בכל יום שנוסעים על ספינות גדולות ההולכות על ידי קיטור כשקונין שציתה מערב שבת, אף שעושה העכו"ם גם אדעתא דישאל הקונה כרטיס, אם כן צני"ד כיון שהעכו"ם עושה מלאכת הפאקט והבאה גם בלאו הכי, אף שמתכוין גם עבור ישראל מותר. אכן במקומות שאסור לשאת בשבת, וכידוע צקספרעסק העכו"ם מציא ביחוד המשלוח מהפאקט לא שייך היתר זה – על כל פנים ציו"ט או צמקום שיש עירוב היתר זה צרור ודו"ק.

סימן סו

בענין אוטומט העשוי למכור סחורה
או להצטלם, אי מותר לישראל להניחו
לעשות פעולתו גם בשבת –
והמסתעף לזה,

אי מותר לשלח סחורה בערב שבת,
אם יש בזה חיש דמקח הנגמר בשבת.

...יחנך בני יקירי בחור כהלכה, חו"ב בחד"ת דך
הרעיון וכו' מר שאול יחי' כעת בישיבת מתיבתא
בלונדון יצ"ו.

מכתבך צה"ד אודות השאלה צענין להשתמש
באוטומט בשבת, נכון השגתי צמועדו וכו'
הראת חילך באורייתא צטוטו"ד לצנר פרטי האיסור

לגמור המלאכה ואינו מקפיד על ציטולו עכ"ל, וע"י צמשצרות שם וז"ל וצצרת הט"ז נראה ככון, כיון שקובע לו שצריך הצג תוך הזמן, וידוע שא"א לו לגמור אם לא שעושה בשבת ג"כ, הוה כמארה לעשות בשבת, ואף אם אנוס העכו"ם עלמו ויש צצ צלילה יוכל לגמור קודם צחול, מ"מ מדעתא דישאל עציד עכ"ל והאי דקאץ לא מהני רק אם הישראל אינו מקפיד על זמן גמר המלאכה, ויכול להיות אף אחר השבת, אזי הדיון, אם לא קאץ אסור, אף דהישראל אינו מקפיד, מ"מ כיון דאינו לו להעכו"ם שום הנאה מהמלאכה, וא"כ כשעושה המלאכה אדעתא דישאל עציד אף בלא ציווי ישראל אסור, וכשאקץ, אז אדעתא דכפשי עציד כדי לקבל שכר, ולפי דעת ישראל הי' יכול לעשות מלאכה ז"ל אף לאחר השבת, וכשעושה בשבת עשה אדעתא דכפשי – וכ"ז כשהישראל אינו מקפיד, אבל כשמקפיד על זמן הגמר, וידוע דלא יכול להיות הגמר רק ע"י מלאכת שבת, רק שאם העכו"ם יאנוס עלמו יוכל לגמרו צחול, ולא צע"א, א"כ הוה כמארה לעשות בשבת, וכצצרת הפת"ג וטו"ז הנ"ל, ולא מהני קאץ. ואף לשיטת הרמ"א ק"י ש"ו, דכתב עכו"ם הו' דרבנו, גם כן עכ"פ מדרבנן אסור, וכהאי דמג"א סימן רח"ז ק"ק ח' לענין רשה"ר, דהו' גם כן האילנא רק דרבנו, וצפרט המג"א סימן ש"מ, וצ"ש אהע"ז סימן קכ"ו, חלקו על הרמ"א, וכתב עכו"ם הו' דין תורה, והדפסק לענין שבת ודאי דין תורה דלא גרע משני סמיות, צרמ"ם מוצא צמג"א ש"מ דחייב, וגם לענין ספ"ת ציו"ד ק"י ער"א ידוע דעת הטו"ז והמ"צ שם דכשר, רק שאין לעשות צגע משום דדומה קצת לחקיקה, וע"י צר"ן קו"פ הצונה דצצרת הו' כתיבה אף כתב תוכות, וא"כ דפוק לא מגרע כלל מה דהוה דומה לחקיקה. ובר מן דין נראה צני"ד אף אם הישראל לא יהי מקפיד שיהי כפס על יום השבת, רק נותן לו קתם מודעה לפוס צכל יום שיראה נראה גם כן דאסור, מהא דסימן רח"ז ק"ד מלאכת פרהקיא אפילו צמטלטלין... דינה כמו מלאכת מחובר, וע"י צקימן רכ"צ ק"ד וצמג"א שם, והאי כמי מלאכת פרהקיא, דמי שיקרא את המודעה לא ידע אם הוא לא הקפיד על יום השבת. ויש לחלק כיון דההדפסק צבר נעשית, וצ"ע.

ב) ובהיותי בזה תמהתי על מה שאין העולם נוהגין ליתן מכתב על הדואר ע"ש עקספרעסק, והא כל ההיתר לשלוח מכתב צע"ש הוא משום דקאץ, ואינו מארה לו לשלוח בשבת וכששלח בשבת אמרינו עכו"ם אדעתא דכפשי קעציד וכנ"ל, אבל כשמשלם מחיר קצוב לשלוח עקספרעסק והוא ע"ש א"כ הו' כמארה צפירוש לשלוח בשבת דהא משלם עודף ע"ז וזה אסור לפענ"ד וצ"ג. שוב ראיתי צמארש"ם ח"ג צהשמטות שם לח"א ק"י רמ"ז ק"א בשם תשו' צצ"י ח"ב ק"י מ"ב, צנות איגרת על הצי דואר צע"ש, גם

וההיתר הזה – ודין הני' לי. וז"ל השאלה – כידוע שמתני' כעת אוטומט שצבט מוכח פירות או קיגרות וכיו"צ וכשמשליכים צבט מטבע נזרק משם איזה דבר מהנזכר, והם עומדים כך ברחובות קרי' – והשאלה כשישראל יש לו אוטומט כזה אם מותר לו להניחו לעמוד בצבט ולעשות פעולתו ושהקונים יקחו ממנו גם בצבט, או לריך קודם כניסת השבט לרוקנו מהסחורה או לנעלו שלא לעשות פעולתו בצבט –

^{אוצר החכמה}

ועוררת צה ג' חששות:

א. משום שכר צבט.

ב. מקח וממכר בצבט.

ג. משום לפ"ע או מקויע לעוברי עזירה לקונים ישראל מחללי שבט – ופלפלת צה בטוטו"ד.

^{החפ"ח}

מתחילה אכתוב הנלפע"ד בשאלה זו

ואח"כ אבא על דבריך.

א) בתשובה לעיל קי' ס"ה כתבתי אודות השאלה ליתן הנעות מחיר (אפערט) קודם שבט על דבר שזמנו קבוע בצבט, והבאתי דברי מהר"ם שיק או"ח קל"א להקל ככל מלאכות שדמם ראוי להתחיל מע"ש צבדי להיגמר מעצמו בצבט כהאי דפותחין מים לגינה בצבט י"ח וגם הבאתי ראיה מע"ז ט"ו דר' אחאי שרי לזבני חמרא אגב ספקירא משום דלא שייך תחמיר, ואכתי שייך מו"מ אם יתרצה הלוקח לאחר הנסיון על המקח וא"כ נגמר המקח בצבט, ועכ"ח משום דכבר גילה המוכר דעתו קודם השבט למכור וגם קאץ דמיו, אף שניגמר ממילא בצבט לא איכפת לן וכשארי מלאכות הנגמרות בצבט – וגם הבאתי דברי רע"א קי' קני"ט וכת"ס קי' מ"ו למקח הניגמר בצבט אסור ומצויאין ראיה מירושלמי יומא פ"א לאסור לכ"ג לקדש אשה בעיו"כ ע"ת כשתמות אשתו יחולו הקדושים משום דהוי כקונה קנין בצבט רק במקדש התיירו משום דאין שבות במקדש. ואתה הבאת לנו מהדש דברי האבני נזר או"ח כ"א שהקביר הענין למ"ש משארי מלאכות שמתיר לפעול מצעוד יום שתיעשה המלאכה בצבט, והקביר דחילוק גדול יש דבכל מלאכות נעשית מאלוהים בצבט ואין לריך עוד אל האדם שאפילו מת האדם תיעשה המלאכה, אבל בקנין נעשה הקנין מחמת האדם שאם מת האדם קנין הראשון בטל, וכיון שהקנין נעשה מכה האדם בצבט י"ל לחשוב כעושה קנין בצבט והאריך שם עי"ש – אם כן ממילא צב"ד נמי לכאורה כן אף שצבט האוטומט עשה פעולת המכירה קודם השבט כיון שהמכירה נגמרה בצבט אסור.

ב) אבל לפע"ד אין ראוי משם לאסור – דבשם מוכר צתנאי שיחול הקנין בצבט שכן היא השאלה צרע"א שאמר לו המוכר תקנה לך למחר בצבט, או צתנאי שיעשה כך וכך אם מותר לעשות התנאי בצבט צבדי שיחול הקנין, ומייתי שפיר ראוי מירושלמי לאסור

לקדש עיו"כ צתנאי כשתמות אשתו יחולו הקדושים ציו"כ, וכן מהא דתה"ד לפודה הצן מע"ש כדי שיחול הפליון בצבט ושפיר שייך לומר אף דעשה כל פעולת המכירה בע"ש כיון דכל פעולתו וכוונתו צבדי שיוגמר בצבט מחזי כמו"מ בצבט – אבל צב"ד שמתחיל הכל באוטומט בע"ש מצעוד יום או מקודם ואין כוונתו ואין דעתו כלל שיצואו הקונים בצבט, אדרבה הוא הי מרובה שכל הקונים יצואו עוד מקודם השבט ויקחו את כל הסחורה משם עוד קודם השבט, או גם לאידך גיסא שאם לא נלקחה הסחורה בע"ש לא איכפת לו אם תישאר הסחורה לאחר השבט, והקונים הנכרים הלוקחין בצבט אדעתיה דנפשיהו עבדי והוא אין לו שייכות עמהם בצבט ועשה כל פעולת המכירה בע"ש צעשה המותרת מכ"ל לאסור. ועוד כיון דמצואר להדי' צקי' תמ"ח צעכו"ם שהביא דורון חמץ לישראל, דעל פי דין אפילו לא אמר הישראל כלום אמרינן דהתיירא ניהא לי' לישראל דליקנא רשותו ולא איסורא – ומקורו מהאי דצבא מליעא ל"ו צי' לענין מעילה דהיתירא ניהא לי' לצבט למקני איסורא לא ניהא לי' וכעין זה נמי בצדדים ל"ה א' יכול לאמר היתירא בעייתי איסורא לא בעייתי, ומיירי שם לענין לאורייתא לענין מעילה ולענין כל יראה לחמץ, ואף לענין דצבט כמו בהאי דקיתין תמ"ח צמציא לו דורון צאחרון של פסח – א"כ הכא נמי, צבדי שלא יעבור על איסור דמקח וממכר, אמרינן איסורא לא ניהא לי' למקני, וכשהקונה לוקח בצבט משהו מהאוטומט זרק לשם המטבע, אף שהאוטומט חזרו של הצבט"צ, אמרינן דלא ניהא לי' דליקני לי' חזרו מטבע זו וממילא לא נגמר הקנין, ואף דזה ודאי לריכין לומר להקונה יש לו רשות ליקח משם מה שירצה, דאל"כ רק נאמר דזה תהי' כמו גזילה, א"כ אדרבה עושה הצבט"צ איסור יותר מזה שמכשיל להקונה באיסור גזילה, ולפ"ע שייך אף צעכו"ם, וכצפסחים כ"צ תנין שלא יושיט וכו' – מכ"מ אף שיש לו רשות ליקח משם מה שירצה, זה לא יהי' מתורת קנין כיון דאיסורא לא ניהא לי' למקני ולא קנה המוכר את הכסף, רק הקונה לוקח זאת צתורת הפקר צבדי שלא יעבור המוכר על איסור דמו"מ, דאנן סהדי דמפקיר לי' למה שלקח הלוקח משם צלב שלם כיון דסוכ"ס כבר זרק הלוקח המטבע לשם, ולא דמי להאי צקי' רמ"ו קע' ג' לענין שביטת צהמתו, דמיירי לענין איסור תורה, וגם יש לחשוב דאין עושה צלב שלם, וגם צבט צעשה"ד מותר כשהפקיר צפירוש עי"ש. ועוד, הלא דין מפורש צקי' ש"ז ק"ד דמותר ליתן לעכו"ם בגדים למכור וצלבד שלא יאמר לו למכרן בצבט – ובמפרשים שם דאם יום השוק בצבט הו"ל כמזכיר יום השבט, ובמקום שמתני' גם צשאר ימים אין איסור אלל א"כ מזכיר צפי' יום השבט, ובמג"א שם דביום ד' והי' מותר ליתן לו למכור אף כשיום השוק רק בצבט ואינו מצוי צשאר ימים – א"כ הגע צעמך אם יתן צעל האוטומט כל

בשל לי בשבת שהעכו"ם מותר לבשל בשבת ולא נעשה עבירה כלל, אין צו איסור מדאורייתא כלל עכ"ל הכתיבות – אכן לענין דרבנן, לאסו אסורין גבי עכו"ם בשבת משום שליחות, לכאורה גם לגבי אוטומט צריך להיות אסור משום שליחות החל – וא"כ יהיה לנו חשש איסור על האוטומט מטעם שליחות. אבל באמת זה רק דרך הערה – דהא חזינן בגמרא ובפוסקים דלא אסרו זה מדרבנן כמו גבי פורשין מצודות מע"ש כדי שיזודו בשבת וכן בארתי מלאכות נגמרות בשבת, ולא אסרינן מטעם שליחות החל, ורק גבי עכו"ם אסרו רז"ל בשבת מטעם שליחות – וא"כ הדרינן לדין לאסו עכו"ם, דולאי אסור בשבת אי משום ודבר דבר אי משום שליחות, אפה"כ בע"ש מצעו"י מותר כיון דיש אפשרות למכור בחול, כש"כ בני"ד – וכאמור. וממילא גם שכן שבת ליכא כמו גבי עכו"ם דמותר אף כשמכר בשבת ולא אסרינן משום שכן שבת – והקב"ה כיון דכל האיסור דשכר שבת הוא משום דמחזי כמו"מ כמבואר ברש"י כתובות ס"ד ע"א ובתוס' כדריס ל"ז, ושכר שבת קיל יוקר ממקח וממכר ע"י מחאה"ש סוק"י תקפ"ה, וכיון דלאו מתירין האיסור דמו"מ משום דיש לו אפשרות למכור קודם השבת ועכו"ם אלעתי' דנפשי' עבד, כש"כ דשכר שבת לא יותקן בזה – ויש להקביר יותר עפ"י מה שפירש המח"ש דברי מג"א בקוק"י רמ"ד ס"ק י"ח בקבולת כשאומר לו לכשתגבה מאה ליכרינן אתן לך כו"כ אפילו קובע לו מלאכתו בשבת מקרי בהבלעה כיון שאין מזכיר לו את יום השבת בזה דומה להבלעה. ועי"ש במג"א דמסיק דבמכירה לא שייך כלל שכר שבת ולכאורה הכ"כ בני"ד – אכן יש לחלק דבשם מכר הכל קודם השבת ושייך לומר שהרויח הכל קודם השבת משעה שמתכר, אבל בני"ד דנגמרת המכירה בשבת אף שזה מותר וככ"ל מ"מ האוטומט שלו הרויח בשבת ויש שכר שבת ואין דומה למג"א – אכן העיקר דלאמרנו כיון דאפי' בקובע לו מלאכתו בשבת כיון דלא הזכיר לו יום השבת מקרי בהבלעה, כש"כ היכי שלא קבע מלאכתו בשבת וכני"ד דלא אסור משום שכר שבת. אבל זה ודאי רק אם האוטומט אינו עומד ברשות ישראל רק ברחובות קרי' – וגם באופן שאין עליו שם ישראל, לאסו לא כן אסור משום מראית העין, דמאינו בשו"ע שהחמירו הרבה בשבת באופן שייך מראית העין אף דעל פי דין מותר – וגם שיכיר הקמורה ביום חמישי.

ד) ובהיותי בזה יש לנו להתבונן בשאלה חמורה עוד יותר, להרי מעשים בכל יום ששולחין קמורות בע"ש לקונים עכו"ם על ידי דאר, והרבה פעמים גם עקפרעסק עפ"י פקודת הקונים בכדי שיקבלו עוד בשבת, והרי גם בשם נגמרת הקנין בשבת, דהא דלאר שהוא עכו"ם, אף אם נימא שהוא שלוחו של הקונה, מפני שמתווה להמכר לשלוח לו על דלאר,

הקמורה המונחת באוטומט בע"ש לעכו"ם למכור קמורתו מצעוד יום, לאפשר למכור הקמורה בע"ש, מותר להעכו"ם למכור אף בשבת דעכו"ם אלעתי' דנפשי' עבד וכיון דהיה לו להעכו"ם אפשרות למכור הקמורה מצעו"י מותר, ואף דבעכו"ם שייך שליחות לחומרא, אם כן מכש"כ כשהניח הקמורה מצעו"י (ובפרט ביום ה' דלדעת המג"א מותר אף כשיום השוק רק בשבת) כיון דיש שהות שתמכר הקמורה מצעו"י פשיטא דהאוטומט יכול לעשות פעולתו אף בשבת למכור כיון דהוא אינו עושה מאומה והעכו"ם הקונים אלעתי' דנפשיהו עבדי – וממילא גם שכן שבת ליכא כמו בנתן הקמורה להעכו"ם מצעו"י למכור דאף כשמכר בשבת ויש רווח לישראל אפה"כ מותר לישראל דלדעתנו דנפשי' עבד – דהא זה פשיטא, דבאומר לעכו"ם למכור קמורתו בשבת ודאי דגרע מהניח הקמורה באוטומט בע"ש ושהאוטומט ימכור הקמורה בעצמו, דבעכו"ם האיסור כמבואר ברש"י ע"ז ט"ו א' משום דמכור חפצך ודבר דבר, ליכור אסור, וזה לא שייך באוטומט, רק באוטומט כל החשש, כאמור לעיל, משום דנגמרת בשבת, איסור שאינו ברור כלל, וכאמור דאף לרע"א וקעיית' כראה זה דוקא כשמנתנה בפירוש שהקנין יחול בשבת – ולומר לעכו"ם למכור קמורתו בשבת, פשוט איסורו בשו"ע וכלל הפוסקים, ואם אנו מתירין גבי עכו"ם כשנתן לו מצעוד יום, דיש אפשרות למכור קודם השבת אף כשמכר אחר כך העכו"ם בשבת, כל שכן בני"ד, וכאמור.

ג) ולבאורה לפי המבואר בשו"ע הרב רס"י רמ"ג, דהאיסור מלאכה על ידי עכו"ם בשבת הוא משום שליחות, וכן ברש"י ריש מי שהחשיך מ"ט שרי לי למיתב לעכו"ם, ופרש"י והרי הוא שלוחו וכן ברש"י שבת קכ"א א' ד"ה כזה שעושה שלוחו ממש, ואף דידוע קב"ה ב"מ דלענין שבת לא שייך שליחות כיון דכלל אופן הגוף ניח, בתסקנתו לא קאי הכי, עי"ש בב"מ אע"ז סוק"י ה' (ועי' חת"ס או"ח ס"י פ"ד) – א"כ לכאורה באוטומט גרע יותר, דהא יש לו דין חכר, דבין לרבינא ובין לר' קמא ישלד"ע, בב"מ י', דבע"כ עבד ואינו בר חיובא, משא"כ בעכו"ם תלוי בפלוגתת הש"ך ורמ"א ברס"י קפ"ב, דלהש"ך לפסק כר' קמא תלוי באי צעי עבד לא שייך בעכו"ם שליחות דאי צעי לא עבד ואישלד"ע, משא"כ באוטומט דבע"כ עבד והוי שלוחו כמו בחכר – ועי' בנתיבות סוק"י ש"ח דמקשה לרבינא תלוי באינו בר חיובא, תהא אמירה לעכו"ם בשבת אסור מדאורייתא (ועי' בנתיבות קפ"ב) ומתוך דדוקא כשנעשה עבירה בישראל שהוא מתווה עליו המשלח חייב כשהשליח אינו ב"ח, כגון כהן שאמר לישראל קדש לי אשה גרושה, שעל ידי השליחות נתקדשה הגרושה לכהן, וכן באקפי לי גדול שנעשה ישראל תוקף ע"י, אבל באומר לעכו"ם

כיון שהדואר הוא עכו"ם אינו קונה במשיכתו עבדו הקונה, כמבואר באריכות בכתובות רס"י קפ"ח סוק"ק א', וא"כ לפי המבואר במג"א סימן רנ"ב ס"ק ה' וז"ל משום לאכתי לא קנהו העכו"ם עד שיוציאו וא"כ הו"ל כמוכר בשבת, ואם כן בני"ד לאף לאחר שנתן הקחורה על הדאר אכתי לא קנהו הלוקח, וא"כ כשתצא הקחורה בשבת ניגמר המכירה בשבת – וזה מעשים בכל יום, וזריכין למשכוכי אנפשי למלא היתר, עי' ב"מ ט"ו ב' ורש"י קידושין כ"ג א' ול"ז א'.

ובתשובת ^ההקודמת קי' ס"ו יגעתי בעמתי למלאו היתר במכתבים עקספרעסק לשלוח בערב שבת, והצאתי דברי המהרש"ם ח"ג בהשמות שם לח"א סימן רמ"ז בשם שב"ע ח"ב סימן מ"ב, ושם השאלה משום שהעכו"ם עושה מלאכה בהצאת המכתב, ויש ללמד כמבואר בשם, כיון שהוא מדבר עם האדון הממונה בערב שבת, והאדון שולח שליח אחר שעושה פקודת האדון, ושליחות עכו"ם לעכו"ם יש להקל לכו"ג, ואכי כתבתי בשם עוד טעם מרווח ביותר – אבל לשלוח קחורה עדיין קשה הא ניגמר הקנין בשבת. ועכ"ח זריכין אנו להיתר דמהרש"ם בשם וז"ל ומזה יש להקל לכו"ג לשלוח קחורה ע"י הצאהו עם ליפער זייט, שמוכרח הממונה לשלוח בשבת, וגם י"ל לכיון דאם מעבד הזמן משלם הטובה וההפקד לקוחר, ועפ"י רוב הקוחרים רואים בזה א"כ הממונה אדעתי דנפשי עזי, ואינו כאומר הישראל לשלוח בשבת עכ"ל מהרש"ם, והוא לא נחית רק לענין האיסור המשלוח בשבת על ידי עכו"ם, ולא נחית כלל להאיסור דנגמר הקנין בשבת – וזריכין אנו לומר דהיתר יועיל גם לזה, לכיון דאינו אומר לו בפירוש להוליכו בשבת, ורוב פעמים יחא שלא יוליכו ויקבל הטובה, וממילא לא שייך האיסור דנגמר הקנין בשבת, לזה דוקא כשאומר בפירוש שרואה שיוגמר הקנין בשבת, וכהאי דירושלמי יומא הכ"ל וכאמור, ויש ראייה לחילוק זה תהא דר' אחאי שרי לזבוגי חמרא אגב ספקיירא בע"ז ט"ו, וכנזכר לעיל בתחילת התשובה, והאי דמגן אברהם קי' רנ"ב הכ"ל מבאר במהר"ם שיק קי' קל"א דהאיסור רק משום ^התחילת העין (ולא כמחה"ש בשם, דמשמע מדבריו דכל זמן שלא קנה הלוקח יש איסור מליכא) ואם כן בשולח הקחורה בע"ש על הדאר לליכא משום מראית עין כבר, מותר – וצפרט לשיטת רש"י ורמב"ם, עכו"ם קונה בכסף, אם כן פשיטא לדידהו ליכא שום חשש.

ה) אבן צמין ארומט כזה העשוי להטלם (פאטאגריפירען) כשכותבים בשם מטבע הוא כלל ע"י הארומט – בזה יש לחשוש יותר, חלף דהארומט עושה בזה מלאכה לאורייתא, עי' רמב"ם סוף פ"א משבת הרושם רשמים ונורות וכו' כלרך שהיירין רוסמין חייב משום כותב, ולכלל לא גרע מזה, מה שאין כן בארומט דמכירה לליכא חשש רק

דמו"מ להוי רק לרצון – ועי' שבת י"ט א' ושון דטוענון קורות בית הדד וכו' לאי עזיז ל"י בערב שבת לא גזרו רבנן. ואף דבאמת הישראל אין עושה מאומה אף מקודם השבת שיוגרם ההללמה, רק שמכח הארומט בחול וכל מי שיניח בשם מטבע הוא נשכר לו ללמנו, כיון דבשבת פשיטא לאסור לישראל להשכיר חפלו לעכו"ם בכדי לעשות מלאכה, לאפילו בע"ש פסקינן זרקי' רמ"ו לאסור להשכיר רק ביום ה' מותר להשכיר לו בהבלעה, אם כן בני"ד שהארומט עומד מלפני ע"ש, צאנו גם כן רק לזה שניגמר השכירות בשבת, בשעה שהעכו"ם נותן בשם המטבע הוא נשכר לו, דהרי הישראל עשה פעולת המשכיר מקודם השבת, רק שניגמר בשבת בשעת נתינת המטבע (עי' מג"א סוק"י רמ"ד ס"ק י"ח צמה שכתב דחשבינן לכל יום צפ"ע ומחצית שם) אבל בפעולת ההללמה והמלאכה לא עשה הישראל מאומה אף קודם השבת, ולא גרע מארומט דמכירה – עכ"ז יש בארומט דהללמה חשש יותר, דבארומט דמכירה יש לנו ההיתר דקי"ש. ש"ז ס"ד דמותר ליתן לעכו"ם בגדים למכור בע"ש כיון דיש לו שהות למכור מקודם השבת, לא איכפת לו אף כשמכרן בשבת דאדעתי דנפשי עזיז, מה שאין כן בארומט דהללמה, דעשוי להיעשות בו מלאכת ההללמה בכל יום, ולתכלית זה הועמד בשם, ואין לנו רק ההיתר הנזכר לעיל שלא אמר בפירוש שרואה שיוגמר בשבת, וכעין ההיתר לשלוח קחורה בע"ש בכדי שיקבלו בשבת – דבשם כבר נהגו כן וזריכין למשכוכי אנפשי ללמוד זכות להיתר, אבל לעשות חדשות יש להחמיר, כיון דקוב"ס נעשה בזה בשבת מלאכה לאורייתא, לא כן בשליחות הקחורה דמע"ש הכ"ל – וגם בשכר שבת יש חלוק, דבשם יודע למי הוא שולח הקחורה ולמי הוא מוכרה עוד מע"ש, שייך לומר דנעשה כמו שהרויח כבר עוד מקודם השבת, אבל בני"ד הרויח הנעשה בשבת לא הי' נודע ולא היה לו שום התחלה מע"ש דיהא שייך לומר דנעשה כמו שהרויח עוד מקודם השבת, רק הרויח כולל בשבת על ידי הארומט של ישראל ויש בזה יותר חשש לשכר שבת – ע"כ נלפע"ד להחמיר בזה.

(גובחתי ללעת, שגם בארומט דהללמה אי"א להטלם רק צשיעור מוגבל המוכן בשם מצעל הארומט, באופן שאם יבואו הרבה אנשים להטלם מקודם השבת יוגמר פעולת הארומט עוד קודם השבת ולא יעשה ביום השבת יותר פעולתו, עד שיוכן מחדש מצעל הארומט – א"כ לכאורה גם בזה שייך ההיתר הכ"ל דקי' ש"ז ס"ד כיון דיש לו שהות לעשות קודם שבת – עכ"ז זריכין להחמיר יותר בזה כיון דנוגע למלאכה לאורייתא, וכאמור).

ו) ובחשש דלפ"ע או מקייע לדי עוברי עבירה לקוני ישראל מחללי שבת בני"ד, עי' צספרי חל"ע חלק אבה"ע קי' ע"ה וחלק יו"ד קי' רי"ח

והקונה בשבת נותן ריוח שבת לחוד בלי הצלעה, ומה יועיל לנו בזה שנתערב אח"כ בהאוטומט עם הרוחים לקודם או לאחר שבת, וכמו בהתנה עמו לשלם כל יום כו"כ, דמקרי שכיר יום ואקור לקבל השכר שבת אפילו אם משלם לו עבור כל החדש ביחד, כמבואר בק"י פ"ו ק"ד, דהעירוב שלאחר כך לא מהני מידי לעשותו להצלעה, וכהאי דפחת כתובה בכתובות ק"ד א' – ושכר שבת אקור אפילו כשהעכו"ם ללעתי דנפשי עבדי, וכריש סימן רמ"ו, דאקור להשכיר כלים לעכו"ם על יום השבת, אע"ג דגם בשם אלעתי דנפשי ולטובתו להעכו"ם הוא שוכר, וכצנ"ד שהעכו"ם לוקח הקמורה לטובתו וכשיש שכר שבת ליתסר.

ח) אודות חקירתך במכשיל לחברו שהושיט יין לנזיר והוא לא שטה אס עבר כבר בזה בלפ"ע, זו חקירה נאה – וביד מלאכי סימן שס"ו מתחיל בלשונו נסתפקו בלימוד הישיבה וכו' והאריך הרבה בזה. וזיתר דברך אי שייך לפ"ע אי לא מסלק האיסקור מלפניו, והבאת המל"מ תכלאים, ואי שייך לפ"ע בדרבנן, מבאר הש"ח ל"ו הכל באריכות.

מה שחידשת להשוות דברי התוס' ע"ז כ"ז ד"ה תיפוק עם דברי התוס' חגיגה י"ח סוף ד"ה חוה"מ, שמסיימים משום פשטא דקרא הוא והוי לי דקוקים תולדים ב' בזה קילקת קושי חמורה שמקשה הצ"ח א"ח סימן ק"ה על הנתיבות, ע"י צתשו לעיל ק"י כ"ד אות ב' ותצין – וזיתר הדברים שלך שמחתי לראות שיש לך שכל ישר בלימוד תוה"ק.

כה דברי אביך, המצפה לראותך לעלות בגרם התורה למעלה ראש.

עש"ק תרומה תשי"ד לפ"ק.

סימן סח

המשך בענין הנ"ל

לבני היקר חו"ב בחד"ת זך השכל מר שאול יחי' במתיבתא בלונדון יצ"ו.

מכתבך היקר לי בהערות על תשובתי שכתבתי בענין האוטומט למכור בשבת נכון השגתי. א) מה שהערת על ההיתר שלי מק"י פ"ד למותר ליתן לעכו"ם בגדים למכור בשבת ואף כשיום השוק בשבת ובלבד שלא יאמר לו למכור בשבת משום דיש לו שהות למכור קודם השבת אמרתי עכו"ם

שהארכתי בזה – ובעת כתבתי לא הי' בידי ספרי שד"ח, וכעת ראיתי שם בח"ש מערכת וי"ו ק"י כ"ו שאסף כעמיר גורנה כל השיטות בזה, וגם בדברי הש"ך קכ"א אי שייך במותר לין דמסייע ואין להאריך בדברים המפורקמים – ורק בצנוגע בני"ד, אף דקיי"ל בק"י פ"ו לחין מוכרין בינת כבילה לעכו"ם שמא יחזור וימכרנו לישראל, הרי אף צאי"קור דרבנן חיישינן למכשול ואף בצפק דשמא לא ימכרנו רק לנכרי – י"ל דשם לענין לפ"ע, דאף בדרבנן עובר מלאורייתא להרבה שיטות, ע"י תוס' ע"ז כ"ב, ומנ"ח בהשמטות, אבל בני"ד דהוי רק מסייע בחד עברי דנכרי, דהא יש כמה אוטומאטען או חניות, דלשיטת הש"ך וקייעתי מותר במותר, וגם כיון דהאוטומט עומד כך מימי החול, והשאלה אס לריך לסקלו בשבת, דיש מחלוקת אי שייך בזה לפ"ע, דלעת הדרישה ציו"ד רצ"ז דלא שייך ומל"מ פ"א הל' כלאים ה"ו דשייך, וד"ח ל"ו הנ"ל אות כ"ה האריך בזה – א"כ כש"כ לענין מסייע דקיל יותר. וע"י נדרים ק"ב גבי ר"א דצנ"י להאי אבא לבי נורא, והאיכא לפ"ע רוב עמים להסקה, והכ"כ רובא דרובא ^{העכו"ם} הם עכו"ם. ויש שיטות דקמחו על הב"ח מוצא במג"א דהיכא לויכא איסקור בשעת מעשה ל"ש לפ"ע (ולכאורה, מרש"י סוכה ל"ט א' ד"ה אין לא משמע כן, וז"ע) ומרש"ס ח"ב ל"ג האריך בזה, ומסיים ללענין איסקור דמסייע בולאי ליכא בכה"ג, ומציא בשם בנין ל"ו ק"י ט"ו שפסק להתיר ליתן ספר להדפיס לאומן שיש לו פועלים ישראל שידפסו בשבת, כיון שהוא נותן קודם התחלת העצירה, וצנ"ד דהעיקר האיסקור רק דרבנן, מו"מ, ולשאת בשבת ג"כ עדיין אינו צרור אי הוי רה"ר מה"ת – גלל כן ודאי דאין לחשוש בזה בני"ד. דא ודאי בארץ ישראל מקום יהודים, וללאבוננו הרבה מחללי שבת, יש לחשוש יותר, דבשם יש חשש דלפ"ע, כיון דגם שארי חנויות או אוטומאטען שייכים לישראל, ולעת המל"מ פ"ד ממלוה היכי דלאחר גס כן עובר, מקרי תרי עברי דנהרא וכמו שהארכתי בצפרי חל"ע חלק אצ"ע ק"י ע"ה – וגם בשד"ח הכ"ל האריך בזה.

ז) ומעתה אבוא קלת על דברך.

מה שכתבת, דצנ"ד אין חשש דשכר שבת, דהעכו"ם אלעתי דנפשי עבדי, והבאת הרמ"א דק"י רמ"ג ק"א – אין ראי' משם, דבשם מתש בהצלעה, דהעכו"ם המתקבל נותן הריוח מקודם השבת ומשבת הכל ביחד, משא"כ בני"ד כל קונה נותן הריוח לעלמו,

בש"ה. בפנים הבאתי, שיטת רש"י שבת קנ"ג וקכ"א דאיסור מלאכה ע"י עכו"ם בשבת מטעם שליחות, וכידוע שיטת רש"י דיש שליחות לעכו"ם לחומרא, ע"י יו"ד קס"ח ס"ה וטור שם, ואף בשאר איסורים דאמירה לעכו"ם אסור, ע"י יו"ד רצ"ז ס"ד ואע"ז סוס"י ה', ג"כ מסתמא לרש"י מטעם שליחות ג"כ – ויש להעיר משבת קל"ט, דפריך הגמרא וליתן לגדול נכרי, הא בגדול נכרי שייך לאסור מטעם שליחות לא כן בקטן נכרי כיון דאין שליחות לקטן, כבקידושין מ"ב א' וב"מ ע"א ע"ב – ונתעוררתי, כיון דבשם באמת בחו"ל מותר, ורק מטעם שינוי יהיב פרוטה לתינוק, וכברש"י שם, וממילא ע"י גדול עכו"ם ג"כ כבר יש שינוי, ונכון.

הודפס מאתר אוצר החכמה WWW.OTZAR.ORG חלקת יעקב - א (או"ח) עמוד 109